ઈસ્લામ ખાલિસ કયા હૈ ?

લેખક : મુહમ્મદ ઈસ્માઈલ ઝતારગર

ઈસ્લામિક ઈન્ફર્મેશન સેન્ટર-કચ્છ

હોટલ નુરાની પાસે, ડાંડા બજાર, ભુજ - કચ્છ.

Mo. : 84017 86172 - www.iickutch.blogspot.in

બિસ્મિલ્લાહિર રહમાનિર રહીમ

લમ્હા-એ-ફિક્ર

આજ કલ કે કુછ મુસલમાન કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરને વાલોં કો નયા ફિરકા (ગિરોહ) ઔર નએ મઝહબ કે નામ સે બુલાતે હૈં ઔર ફિર ઇસ સે આગે બઢકર ચારોં ઇમામોં મેં સે કિસી એક ઇમામ કી તકલીદ ન કરનેવાલોં કો ગૈર મુકલ્લિદ ઔર ઇસ્લામ કે દાએરે સે બાહર હોને કા નામ દેતે હૈં ઔર નમાલૂમ કિન કિન નામોં સે બુલાતે હૈં, આખિર ઇસ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરને કી બુનિયાદ કબ સે હૈ?

આમ લોગોં કી જાનકારી કે લિએ ઇસ કિતાબ કો સહીહ હવાલોં ઔર સાલોં કી તરતીબ સે પેશ કિયા જા રહા હૈ, ઇસ કિતાબ કા મકસદ સિર્ફ શુરૂઆત કે સાલોં કો બતલાના હૈ કિ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કબ સે હૈ ઔર તકલીદે શખ્સી (કિસી એક શખ્સ કી બાત કો બિલા દલીલ માનના) કબ સે શુરૂ હુઇ, સાથ હી ચાર ઇમામોં કે નામ પર ચાર મસ્લક કબ સે ઔર યહ કિસ તરહ ઇસ્લામ મેં દાખિલ કિએ ગએ, ફિર ઇસકે બાદ તદવીને હદીસ (હદીસોં કા જમા કિયા જાના ઔર લિખા જાના) ઔર તદવીને ફિક્હ (ફિકહ કા લિખા જાના) કબ સે શુરૂ હુઆ, ઇસકે અલાવા ઇમામોં કે અકવાલ કો પેશ કરકે તફસીલ કે સાથ લિખા ગયા હૈ તાકિ ઇસે જાંચા જાએ કિ પુરાને કૌન હૈ ઔર નયા કયા હૈ?

અકસર ઉલમા-એ-સલફ ને ફિરકોં કે બારે મેં બડી બડી કિતાબેં લિખી હૈં, લેકિન હમેં ઉન તફસીલાત મેં જાના નહીં હૈ. ઇસ્લામી ભાઇયો ! મેરી આપ સે સિર્ફ યહી ગુઝારિશ હૈ કિ ઇખ્લાસ કી બુનિયાદ પર, તઅસ્સુબ ઔર દુશ્મની કી ચાદર કો હટાકર, ઇસ્લાહ કી નિય્યત રખતે હુએ, ઇન્સાફ કે સાથ ગૌર વ ફિક્ર કરેં ઔર મઝહબ યા મસ્લક કે નએ ઔર પુરાને હોને કા જાએઝા લેં.

હમારે નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા મકકી ઔર મદની દૌર ૨૩ સાલ, ખુલફાએ રાશિદીન રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કા દૌર ૩૦ સાલ ઔર સહાબા રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કા દૌર તકરીબન ૬૦ સાલ રહા, ઇસ તરહ

તકરીબન ઈન સારે લોગોં કા દૌર સન ૧ હિજ્રી સે સન ૧૧૦ હિજરી તક રહા. વે સબ કે સબ મુસલમાન અલ્લાહ કી વહ્ય યાની કુર્આન ઔર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી સુન્નત ઔર આપકે ફરમાન કી પૈરવી કરતે થે, યાની કુર્આન ઔર હદીસ પર ઉનકા અમલ થા, યહ પહલી સદી કે મુસલમાન, ઈસ્લામ પર મરનેવાલે ઔર ઈસ્લામ કો ચાહનેવાલે લાખોં કી તાદાદ મેં થે.

ઈનકે બારે મે એક સવાલ ખુદ બખુદ પૈદા હોતા હૈ કિ વે મુસલમાન કિસ ઈમામ કે મુકલ્લિદ થે? ઔર કિસ ઈમામ કે નામ સે પુકારે જાતે થે? કયા વે મુસલમાન હનફી, માલિકી, શાફઈ યા હમ્બલી થે?

દૂસરા સવાલ યહ પૈદા હોતા હૈ કિ કયા ઈન ઈમામોં કે અલગ-અલગ મઝાહિબ ઉસ વકત પાએ જાતે થે?

તીસરા સવાલ યહ પૈદા હોતા હૈ કિ પહલી સદી કે મુસલમાન, રસૂલ કી ઉમ્મત, ખુલફાએ રાશિદીન ઔર સહાબા રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ જો કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરતે થે, તો આજ કલ કે કુછ મુસલમાનોં કે કહને કે મુતાબિક યહ ઈલ્ઝામ ઉન પર ભી લગ સકતા હૈ?

ઈન સારે સવાલોં કા જવાબ હર હાલ મેં ''નહીં'' મેં હી હોગા, કયુંકિ પહલી સદી હિજરી મેં ચારો ઈમામોં કા નામ વ નિશાન હી ન થા ઔર ન ઉનકી પૈદાઈશ હી હુઈ થી. ઐસી સૂરત મેં યહ બાત સાબિત હો ગઈ કિ તકલીદે શખ્સી ઔર ઈમામોં કી નિસ્બત ઔર ઈમામોં કે મઝાહિબ પહલી સદી મેં નહીં પાએ જાતે થે, ઈસ બાત કી સચ્ચાઈ દોપહર કે સૂરજ કી તરહ ચારો ઈમામોં કી તારીખે પૈદાઈસ સે સાબિત હોતી હૈ. ચુનાંચે અબૂ હનીફા રહમહુલ્લાહ સન ૮૦ હિજરી મેં પૈદા હુએ ઔર ઈમામ માલિક રહમહુલ્લાહ સન ૯૩ હિજરી મેં પૈદા હુએ ઔર દૂસરે ઈમામ, ઈમામ શાફઈ ઔર ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ રહમહુલ્લાહ દૂસરી સદી હિજરી મેં પૈદા હુએ હૈં.

તો ઐસે બે-બુનિયાદ ઈલઝામ લગાનેવાલોં કો તૌબા કરની ચાહિએ ઔર ઈસ તરહ કી ગુસ્તાખી સે અપને આપ કો રોક લેના ચાહિએ. નામાલૂમ ઈસ કિસ્મ કે લોગ કિયામત કે દિન અલ્લાહ કે યહાં કયા જવાબ દેંગે જબકિ દુનિયા મેં ઉનકે પાસ કોઈ જવાબ નહીં.

ઈસ તફસીલ સે સાફ ઝાહિર હૈ કિ : ''ઈસ્લામ નામ હૈ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરને કા. ઈસ્લામ મહદૂદ હૈ કુર્આન ઔર હદીસ કે દાએરે મેં. ઈસ્લામ મુકમ્મલ દીન હૈ'' ઈસકી તસ્દીક અલ્લાહ કી કિતાબ કુર્આન સે હોતી હૈ. અલ્લાહ તઆલાને હમારે નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે આખિરી હજ કે મૌકે પર યહ આયત : ''આજ મૈંને તુમ્હારે દીન કો કામિલ કર દિયા ઔર તુમ પર અપની નેઅ્મત પૂરી કર દી હૈ ઔર તુમ્હારે લિએ ઈસ્લામ કે દીન હોને પર રાઝી હો ગયા.'' (સૂરતુલ માઈદહ : ૫, ૩)

નાઝિલ ફરમાકર ઈસ્લામ કે મુકમ્મલ હોને કી મુહર લગા દી, ઈસકા કોઈ મુસલમાન ઈન્કાર નહીં કર સકતા. ઈસલિએ ઈસ આયત કી મૌજૂદગી મેં કિસી મુસલમાન કો હરગિઝ યહ હક નહીં હો સકતા કિ ઈસ્લામ મેં કોઈ નઈ ચીઝ દાખિલ કરે યા કોઈ ચીઝ ઈસ્લામ સે નિકાલે યા કિસી ચીઝ કી કમી સમઝકર ઉસમેં કુછ બઢાએં. અગર કોઈ મુસલમાન ઈસ્લામ મેં ઈસ કિસ્મ કી બુરી હરકત કરેગા તો વહ નઉઝુબિલ્લાહ ઈસ આયત કા ઈન્કાર કરને વાલા હોગા ઔર ઐસે લોગોં કા કિયામત મેં કયા અંજામ હોગા? ઝરા ગૌર કરેં.

અલ્લાહ તઆલા ને કુર્આને કરીમ મેં બાર બાર તાકીદ કે સાથ કઈ જગહ ફરમાયા : ''**ફરમાંબરદારી કરો અલ્લાહ કી ઔર ફરમાંબરદારી કરો રસૂલ કી**'' (સૂરતુત્ તગાબુન : ૬૪, ૧૨)

ઔર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કા ફરમાન હૈં, મૂસા અલયહિસ્સલામ કી ઉમ્મત મેં ૭૨ ફિરકે થે, મેરે બાદ મેરી ઉમ્મત મેં ૭૩ ફિરકે હોંગે, જિન મેં સે ૭૨ ફિરકે જહન્નમી હોંગે ઔર એક ફિરકા જન્નતી હોગા. સહાબ-એ-કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમને પૂછા : એ અલ્લાહ કે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ વહ કૌનસા ફિરકા હોગા? આપને ફરમાયા, ''જિસ રાહ પર મૈં હૂં ઔર મેરે સહાબા હૈં.''

પસ જબ કિ હમારે નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને જન્નત કે રાસ્તે કી પહચાન સાફ તૌર પર બતલા દી હૈ, તો ફિર હમેં દૂસરે રાસ્તે કી જરૂરત બાકી ન રહી. ઈસકે બાવજૂદ અગર કોઈ શખ્સ કિસી ઉમ્મતી કે તૌર તરીકે કો અહમિયત દેતા હો ઔર ઉસ પર અમલ કરતા હો તો વહ કિસ મકામ કો હાસિલ કરતા હૈ ખુદ અપની અકલ સે ફૈસલા કર લેં.

મેરે પ્યારે દોસ્તો ! ઈસસે સાફ માલૂમ હુઆ કિ ઈસ્લામ સિર્ફ કુર્આન ઔર હદીસ હૈ, ઈસ પર અમલ કરનેવાલા દુનિયા ઔર આખિરત મેં કામિયાબી કા હકદાર હૈ. યહ ઈસ્લામ શુરૂઆત હી સે હૈ, કોઈ નયા મઝહબ નહીં હૈ ઔર ના હી નયા ફિરકા હૈ, બલ્કિ યહ એક જમાઅત હૈ જો કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરતી હૈ.

જબ તદ્વીને હદીસ કે બારે મેં હમ ગૌર કરતે હૈ તો પતા ચલતા હૈ કિ હદીસોં કા જમા કિયા જાના નુબુવ્વત કે દૌર હી સે શુરૂ હુઆ હૈ. હદીસ કા એક બડા મજ્મુઆ નુબુવ્વત કે દૌર મેં મૌજૂદ થા. ઈસકે બાદ એક દૂસરે સે ખુલફા-એ-રાશિદીન ઔર સહાબ-એ-કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કે પાસ પહુંચતા રહા. કિસી ને લિખ લિયા, તો કિસી ને ઝબાની યાદ કર લિયા. અગર યહ ન હોતા તો કુર્આન ઔર અલ્લાહ કે રસૂલ કી સુન્નત પર અમલ કરના નામુમ્કિન થા. ઈસલિએ પહલી સદી હિજરી મેં હદીસ કા મજમુઆ પાયા જાના સાબિત હૈ.

ઈસકે બાદ દૂસરી સદી મેં ચારોં ઈમામોં ઔર મુહદ્દિસીન ને ઔર ભી હદીસોં કો ઈકઠ્ઠા કરકે હદીસ કી કિતાબેં લિખી હૈં. યહ બાત સાબિત હો ચુકી હૈ ઔર દુનિયા કે સભી ઉલમા-એ-કિરામ ખાસ ઔર આમ ઈસકી તસ્દીક કરતે હૈં ઔર ઈસસે મુત્તફિક હૈં.

દૂસરી ઔર તીસરી સદી હિજરી કા દૌર ઈમામ ઔર મુહદ્દિસીન કા રહા, ઉસ વકત અગર કોઈ મસ્અલા પેશ આતા તો લોગ ઈમામોં સે પૂછતે, વે કુર્આન ઔર હદીસ સે યા અપની રાય ઔર કિયાસ (અંદાજે) પેશ કરતે હુએ અલ્લાહ કે ડર ઔર તકવે કી બિના પર સાફ બતા દેતે થે કિ અગર યહ કુર્આન ઔર હદીસ કે ખિલાફ હો, તો ઈસે છોડ દો. ઈસ લિહાઝ સે ગોયા સભી ઈમામોં ઔર ઉસ દૌર કે મુસલમાન કુર્આન ઔર હદીસ પર હી અમલ કરતે થે. સભી ઈમામોં ને અચ્છી ઔર સચ્ચી બાતેં કહી હૈં. ઉનકી કહી હુઈ બાતેં કાબિલે એહતિરામ હૈં જો આગે કિતાબ મેં લિખી ગઈ હૈં. વહ અઈમ્મા ઈબાદતગુઝાર ઔર મુત્તકી, પરહેઝગાર ઔર તૌહીદ પરસ્ત, સુન્નત કી પૈરવી કરનેવાલે, કુર્આન ઔર હદીસ કે પાબન્દ, સલફે સાલિહીન કા નમૂના થે. કિસી ને ભી અપની તકલીદ ઔર ફિરકાબન્દી કી તરફ નહીં બુલાયા હૈ ઔર

ના હી કોઈ અપની તરફ સે અલગ-અલગ મઝહબ ઔર મસ્લક બનાકર કે જારી કિયા. ઈસલિએ ઉનકે અકવાલ કે મુતાબિકઃ

"અગર હો મુકલ્લિદ તો અમલ કરકે બતાઓ
બનતે હો વફાદાર તો વફા કરકે બતાઓ."

અલ્લાહ તઆલા અઈમ્મા-એ-કિરામ કી કબ્રોં કો નૂર સે ભર દે ઔર ઉન્હેં અપની રહમત સે નવાઝે, આમીન.

મેરે પ્યારે ભાઈયો ! પહલી સદી તો કયા તીસરી સદી મેં ભી તકલીદે શખ્સી ઔર ઈમામોં કી તરફ નિસ્બત કે નામ કા ફિરકા હનફી, માલિકી, શાફઈ, હમ્બલી કા વજૂદ હી ના થા. હોશ વ હવાસ સે કહો કિ નયા કયા હૈ ઔર પુરાના કયા હૈ?

ચૌથી સદી સે તકલીદે શખ્સી કી શુરૂઆત હુઈ, મગર ઈમામોં કે નામ પર બનેં મસલકોં કા વજૂદ અમલ મેં ના આયા થા. યહાં યહ બાત માન લેની હોગી કિ ચૌથી સદી હિજરી મેં ભી ઈન ઈમામોં કે નામ પર બનેં મસલકોં કા નામ કહીં દૂર દૂર તક ન થા.

અબ ફિકહ કી કિતાબોં કી શુરૂઆત કબ સે હુઈ હૈ ઈસે પેશ કિયા જા રહા હૈ, ઈસકે બાદ તકલીદે શખ્સી કી નિસ્બત ઔર આગે તફસીલ સે પેશ કી જાએગી.

ફિકહ કી પહલી કિતાબ કુદૂરી ૪૨૮ હિજરી મેં લિખી ગઈ હૈ, ઈસકે બાદ દૂસરી ઔર ફિકહ કી કિતાબેં લિખી ગઈ. ઈસ તરહ ફિકહ કિ કિતાબોં કા લિખા જાના પાંચવીં સદી સે શુરૂ હુઆ હૈ. અગર હમ તારીખ પઢેં ઔર દેખે તો પતા ચલતા હૈ કિ હદીસોં કે જમા કરને ઔર લિખે જાને કિ બુનિયાદ ઈસ્લામ કે શુરૂઆતી દૌર હી સે હૈ ઔર ઈસ્લામ કી બુનિયાદ ભી કુર્આન ઔર હદીસ હી હૈ. લિહાઝા કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ પુરાને ઝમાને સે હોના સૂરજ કી રૌશની કી તરહ સાફ હૈ.

તકલીદે શખ્સી કે બારે મેં ઔર તફ્સીલ યહ હૈ કિ ચૌથી સદી યા છઠ્ઠી સદી હિજરી તક તકલીદ કા સિલસિલા જારી રહા. જબ ઈસકી રફ્તાર દિન બ દિન બઢતી ગઈ તો ઉસ વકત કે બાદશાહોં કા ભી ઝુકાવ તકલીદ કી તરફ હોતા ગયા. યહાં તક કિ ૬૬૫ હિજરી મેં બાદશાહોં કી તરફ સે અકસર જગહોં પર ફિરકાબન્દી કે સાથ ઈમામોં કે નામ પર હનફી, માલિકી, શાફઈ, હમ્બલી

મઝહબ કે ચાર કાઝી મુકર્રર હુએ. ઈસ લિએ સાતવીં સદી સે ઈન નામોં કી નિસ્બત લોગોં કે સામને આઈ ઔર તકલીદે શખ્સી કા દૌર શુરૂ હુઆ. ઈસ તરહ ઈન ફિરકોં ઔર મઝહબોં કો સાતવીં સદી મેં ઈસ્લામ મેં દાખિલ કિયા ગયા. યહાં એક ખાસ બાત ગૌર કરને કી યહ હૈ કિ સાતવીં સદી મેં એક ખાલિસ ઈસ્લામ કે ચાર હિસ્સે કર કે ફિકહ કી કિતાબોં કો મઝહબે અઈમ્મા પર તરતીબ દે કર મઝહબ કા એક એક હિસ્સા ઈમામોં કી તકલીદ કરનેવાલોં ને અપના લિયા. ઔર હૈરત કી બાત તો યહ હૈ કિ ઈસકો પુરાના કરાર દિયા જાતા હૈ ઔર ઈસ્લામ કી શુરૂઆત સે સાતવીં સદી તક કે કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરનેવાલોં કો નયા ફિરકા કહને કિ હિમ્મત કરને લગતે હૈં, યહ કિસ કદ્ર ના-ઈન્સાફી કી બાત હે.

જાન રખો ઔર યકીન કરો કિ આખિરત કી પહલી મંઝિલ કબ્ર હૈ જિસે આખિરત કે ઈમ્તિહાન કા પહલા પરચા કહના ગૈર મુનાસિબ ન હોગા. જિસ મેં અલ્લાહ તઆલા કી તરફ સે તીન સવાલ કિએ જાએંગે જિન મેં યહ હરગિઝ ન પૂછા જાએગા કિ તેરા મઝહબ કિસ ઈમામ કા હૈ? ઔર તેરા ઈમામ કોન હૈ? બલ્કિ તીન સવાલ વહી હોંગે જો હમારે નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બતલાએ હૈં.

તેરા રબ કૌન હૈ? તેરા દીન કયા હૈ? તેરા નબી કૌન હૈ?

ઈનકે જવાબ યૂં દેને હોંગે ઔર યહ જવાબ ભી અલ્લાહ કે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સાફ સાફ બતલા દિએ હૈં : **મેરા રબ અલ્લાહ હૈ. મેરા દીન ઈસ્લામ હૈ. મેરે નબી અલ્લાહ કે બન્દે ઔર રસૂલ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હૈં.** (અહમદ/અબૂ દાવૂદ)

ઈસ તરહ કબ્ર મેં પૂછે ગયે સવાલોં કે જવાબ સે કામિયાબી હોગી ઔર કબ્ર કે અઝાબ સે છુટકારા મિલેગા. ઈન સવાલોં કે સહીહ જવાબ ઉસી કો નસીબ હોંગે જિસ ને દુનિયા કી ઝિન્દગી મેં સિર્ફ ઈસ્લામ પર અમલ કિયા હો. ઔર અગર ઈસકે બર-ખિલાફ અમલ કિયા હો તો ઝાહિર હૈ કિ જવાબ ભી ખિલાફ હી હોંગે. ઐસી સૂરત મેં કબ્ર કા અઝાબ કિયામત તક હોતા રહેગા. ઈસકે બાદ હિસાબ કિતાબ કા દિન આએગા, વહાં સબ કે સબ જમા હોંગે, હર એક અપને અપને અમલ કે મુતાબિક બદલા પાએગા, ઉસ વકત કોઈ કિસી કે

કામ ન આએગા. હાં, કુર્આન ઔર હદીસ કે મુતાબિક કિએ ગએ નેક ઔર અચ્છે આમાલ હી કામિયાબી કા ઝરિયા બનેંગે. નબી કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈ કિ :

(રોઝે મહશર મેં) મૈં અપને હૌઝ (કૌસર) પર સબ સે પહલે પહુંચૂંગા, જો મેરે પાસ સે ગુઝરેગા વહ ઈસ હૌઝ કા પાની પિએગા ઔર જિસ ને પી લિયા વહ કભી પ્યાસા ન હોગા. કુછ લોગ મેરે પાસ આએંગે જિન કો મૈં પહચાનતા હૂંગા ઔર વે ભી મુઝે પહચાનતે હોંગે, (લેકિન) ઉનકો મેરે પાસ આને સે રોક દિયા જાએગા. મૈં કહૂંગા કિ યહ મેરે ઉમ્મતી હૈં. લેકિન મુઝ સે કહા જાએગા, આપ નહીં જાનતે કિ આપ કે બાદ ઈન લોગોં ને કયા કયા નઈ બાતેં દીન મેં નિકાલી થીં. તો મૈં કહૂંગા, દૂરી હો, દૂરી હો, યાની ઐસે લોગોં કો મૈં અપને પાસ સે ધુત્કાર દૂંગા.
(બુખારી વ મુસ્લિમ)

એક દૂસરી રિવાયત કા ખુલાસા યહ હૈ કિ, હશ્ર કે દિન સારે લોગ મિલ કર આદમ અલયહિસ્સલામ કે પાસ પહુંચકર કહેંગે કિ આપ અલ્લાહ તઆલા કે પાસ હમારી સિફારિશ કીજિએ. લેકિન વે કહેંગે કિ મેં અલ્લાહ તઅલા કે સામને જાને સે ડરતા હૂં, તુમ્હારી સિફારીશ કરને કો તય્યાર નહીં હૂં, તુમ સબ કુલાં કુલાં કે પાસ જાઓ. તો ફિર સારે લોગ નૂહ, ઈબ્રાહીમ, મૂસા ઔર ઈસા અલયહિમુસ્સલામ કે પાસ જાએંગે. વે સબ કે સબ યહી કહેંગે કિ અલ્લાહ તઆલા કે સામને જાને સે હમ ડરતે હૈં ઔર હમ ઈસ લાઇક નહીં કિ તુમ્હારી સિફારિશ કર સકેં, તુમ સબ આખિરી નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે પાસ જાઓ. આખીરકાર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે પાસ પહુંચેગે તો આપ સિફારિશ કરને પર રાઝી હો કર અલ્લાહ કે દરબાર મકામે મહમૂદ મેં સજદે મેં ગિર જાએંગે ઔર દૂઆ કરેંગે. અલ્લાહ કી ઈજાઝત સે શફાઅત કરકે જન્નતમેં પહુંચાએંગે. (બુખારી)

ઈન હદીસોં સે સાફ દિખાઇ દેતા હૈ કિ હૌઝે કૌસર કે પાની ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી સિફારિશ ઉન લોગોં કો હી નસીબ હોગી જિન્હોંને આપકી ફરમાંબરદારી કરતે કરતે અપની આખરી સાંસ છોડી હોગી.

ગૌર કરો ! જબ અલ્લાહ તઆલા કે ખાસ પૈગમ્બરોં સે કિસી કી સિફારિશ ન હો સકી તો ફિર હમારે તુમ્હારે જૈસે ઉમ્મતી કા કયા શુમાર, કિસ

ગિનતી મેં હોંગે? ગરઝ કિ સિર્ફ હમારે નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ હી સિફારિશ કર સકેંગે. ઈસલિએ ઈસ્લામ ખાલિસ યહી હૈ કિ હમ રસૂલ કી પૈરવી કરનેવાલે બનેં, કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરેં. ઈસી મેં દીન, દુનિયા ઔર આખિરત કી ભલાઈ હૈ.

તકલીદે શખ્સી કે બારે મેં જબ હમ દેખતે હૈ તો ઈસકી તફસીલ યૂં નિકલકર આતી હૈ કિ સાતવીં ઔર આઠવીં સદી હિજરી મેં તકલીદ કા દૌર તરક્કી પર રહા ઔર વહ ઈસલિએ કિ ઉસકે ફલને ઔર ફુલને મેં બાદશાહોં કી પૂરી મદદ શામિલ રહી. નવ્વી સદી હિજરી કે શુરૂ મેં બાદશાહ ફર્હ બિન બર્કૂક ને મક્કા બૈતુલ્લાહ કે એહાતે મેં મુસલ્લા ઈબ્રાહીમી કે અલાવા ચાર મુસલ્લે હનફી, માલિકી, શાફઈ ઔર હમ્બલી મઝહબ કે નામ સે કાઈમ કર દિયે. હાલાંકિ ઈસ્લામ કે શુરૂ દૌર સે નવ્વી સદી હિજરી તક સિર્ફ એક હી મુસલ્લા ઈબ્રાહીમી થા. ઈસ તરહ યહ નએ ચાર મુસલ્લે બાદશાહ કી રાય ઔર હુક્મ સે ઈસ્લામ મેં દાખિલ કિએ ગયે.

યહ મુસલ્લે નવ્વી સદી સે તેરહવીં સદી હિજરી તક બરકરાર રહે. તકલીદ કરનેવાલે મુકલ્લિદીન અપને અપને મુસલ્લે પર અપને મસલક કે ઈમામ કે સાથ નમાઝ અદા કરતે રહે, એક મુસલ્લે કે બાદ દૂસરે મુસલ્લે પર નમાઝ અદા કરને કા ઈન્તિઝામ થા.

ચૌદહવીં સદી સન ૧૩૪૩ હિજરી મેં શાહ અબ્દુલ અઝીઝ બાની સઉદી હુકૂમત ને ઈસ્લામ મેં નએ દાખિલ હો ચુકે ઉન ચારોં મુસલ્લોં કો ખત્મ કર કે પહલે કી તરહ સિર્ફ એક મુસલ્લા ઈબ્રાહીમી કો અપને મકામ પર કાઈમ રખા, જો શુરૂ ઈસ્લામ સે થા ઔર જો આજ તક હૈ. ઉસી મુસલ્લા ઈબ્રાહીમી સે તમામ નમાઝે અદા હોતી હૈં, આજ કલ કે હજ પર જાનેવાલે લોગોં સે ઈસકી તસ્દીક કી જા સકતી હૈ.

મેરે ઈસ્લામી ભાઈયો ! ઈન સારે વાકિઆત કે બયાન સે યહ નતીજા નિકલતા હૈ કિ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરને વાલે હક પર હૈં ઔર શુરૂ ઈસ્લામ સે અબ તક ઉસ પર જમે હુએ હૈં ઔર કિયામત તક યહ જમાઅત બાકી રહેગી.

આજ કલ કે કુછ મુસલમાનોં કી મિસાલ ગુમ્બદ મેં આવાઝ

લગાનેવાલોં કી તરહ હૈ, ઉનકી આવાઝ લૌટ કર ઉન પર હી ફિટ હોતી હૈ. વે અપને કો પુરાના ઔર દૂસરોં કો નયા કહનેવાલે ખુદ નએ બનકર સબ કે સામને આ ગએ. યહ તો ઐસે હો ગયા જૈસે ઇલ્ઝામ લગાનેવાલે ખુદ મુલ્ઝિમ બન ગએ.

મેરે મુસલમાન ભાઈયો ! મુસલમાન હોને પર યહ જરૂરી હોતા હૈ કિ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરેં, ઉસકે બગૈર મુસલમાન હોને કા દાવા ઝુઠા હૈ. ઈસ્લામ કે શુરૂ કે મુસલમાનોં કા ઔર ઉસ વકત સે લેકર આજ તક કે મુસલમાનોં કા અકીદા એક હી હૈ ઔર વહ યહ કિ અલ્લાહ એક, કુર્આન એક, રસૂલ એક. ફિર આજ હમ સબ મુસલમાનોં કો કયા હો ગયા કિ ઈસ્લામ ખાલિસ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કર કે દીન, દુનિયા ઔર આખિરત કી ભલાઈ હાસિલ નહીં કર પા રહેં હૈં? કયા આજ ઈસ્લામ સે દૂરી કી વજહ સે હમ દુનિયા કી મુસીબતોં ઔર પરેશાનિયોં મેં પડે હુએ નહીં હૈં? કયા અલ્લાહ તઆલા કી રહમત હમ સે દૂર નહીં હૈ? કયા યહ નકશા હમારે સામને નહીં હૈ? અગર હૈ ! તો ફિર કયૂં ન હમ અપની ઝિન્દગી કો ઈસ્લામી ઝિન્દગી બનાએ. આજ કે દૌર મેં ઈસ બાત કી સખ્ત જરૂરત હૈ કિ એક દૂસરે પર ઇલ્ઝામાત કે દરવાઝોં કો બન્દ કર દેં, તંગ નઝરી કો છોડ દેં, કુશાદા નઝરી સે કામ લેં. ઈસ્લામી તાલીમ હમ સે યહ ચાહતી હૈ ઔર મકસદ ભી યહી હૈ કિ સારે મુસલમાન આપસ મેં ભાઈ ભાઈ બનકર રહેં, ઈજ્તીમાઈ ઝિન્દગી બસર કરકે નેક ઔર એક હો જાએં. અલ્લાહ કે ફરમાન કે મુતાબિક અમલી ઝિન્દગી ગુઝાર કર અલ્લાહ તઆલા કી નેઅમતેં ઔર રહમતેં હાસિલ કરેં.

આગે ઈસી મઝમૂન મેં નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાને મેં હદીસેં લિખે જાને કી દલીલેં ઔર દૂસરી હદીસ કી કિતાબેં, ફિકહ કી કિતાબોં કી તદ્વીન, ખુલફાએ રાશિદીન કા દૌર, ઈમામોં કી પૈદાઇશ ઔર મુખ્તસર ઈમામોં કી ઝિન્દગી ઔર ઉનકે અકવાલ કી તફસીલાત પેશ કી ગઈ હૈ.

હમારી ઝિમ્માદારી હક બાત કો પેશ કરના હૈં, અલ્લાહ તઆલા તૌફીક ઔર હિદાયત દે. આમીન.

મુહમ્મદ ઈસ્માઈલ ઝરતારગર

અલ્લાહ કે દીન કી તરફ બુલાના

અલ્લાહ તઆલા અપને રસૂલ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે ફરમા રહા હૈ કિ, **"હમને આપ કો સારે લોગોં કે લિએ ખૂશખબરી સુનાનેવાલા ઔર ડરાનેવાલા બનાકર ભેજા હૈ."** (સૂરહ સબા : ૩૪, ૨૮)

ઈસકે બાદ અલ્લાહ તઆલા અપને રસૂલ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કો હુકમ દે રહા હૈ કિ આપ સારે લોગોં કો યહ ઐલાન કરેં કિ, **"ઐ લોગો ! મૈં તુમ સબ કી તરફ અલ્લાહ કા રસૂલ હૂં."**
(સૂરહ અઅ્રાફ : ૭, ૧૫૮) ઈસ કે બાદ ફિર અલ્લાહ તઆલાને અપને રસૂલ કો અલ્લાહ કે દીન કી દાવત દેનેવાલા બનાતે હુએ ફરમાયા : **"ઐ નબી હમને આપ કો ગવાહ, ખુશખબરી દેનેવાલા ઔર ડરાનેવાલા બનાકર ભેજા. આપ અલ્લાહ તઆલા કી તરફ સે ઉસકે દીન કી દાવત દેનેવાલે હૈં ઔર રૌશન ચિરાગ હૈં."**(સૂરહ અહઝાબ : ૩૩, ૪૫-૪૬)

ઈસ એલાન કે બાદ ઈસ્લામ મેં દાખિલ હોને કે લિએ ઈન્સાન કો કલિમ-એ-શહાદત (તૌહીદ) કા ઈકરાર ઔર ઈસકે સાથ હી રિસાલત કા ઈકરાર કરના ઝરૂરી હોતા હૈ. કલિમ-એ-શહાદત ઈસ્લામ કા પહલા રૂકન હૈ. ઈસ કલિમે કા જુબાન સે ઈકરાર કરનેવાલા ઔર દિલ સે યકીન રખનેવાલા મુસલમાન કહલાતા હૈ, ઈસકે સાથ હી અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ કે હુકમ પર અમલ કરનેવાલા ઈમાનદાર કહલાતા હૈ, ગોયા અમલ સે કલિમ-એ-શહાદત કી તસ્દીક હોતી હૈ.

ઈસલિએ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરના મુસલમાન કી નિશાની હૈ.

કુર્આન ઔર હદીસ કી તારીફ

કુર્આન : અલ્લાહ કી કિતાબ કો કહતે હૈં જો લૌહે મહફૂઝ સે અલ્લાહ કે હુકમ સે જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ કે ઝરીએ વહય સે હમારે પ્યારે નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પર ઝરૂરત કે મુતાબિક થોડા થોડા

કરકે ૨૩ સાલ કી મુદ્દત મેં ઉતારા ગયા.

હદીસ : હદીસ કે લુગવી માના "બાત" કે હોતે હૈં.

અલ્લાહ તઆલા ને અપને કલામે પાક કુર્આન મેં કુર્આન કો ભી હદીસ કહા હૈં. **"અલ્લાહ તઆલાને બેહતરીન કલામ ઉતારા હૈ."** (સૂરહ જુમર : ૩૯, ૨૩)

ઈસ આયત મેં કુર્આન કો હદીસ કહા ગયા હૈ.

"પસ અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકી આયતોં કે બાદ યહ કિસ બાત પર ઈમાન લાએંગે?" (સૂરહ જાસિયા : ૪૫, ૬)

ઈસ આયત મેં કુર્આન કી આયાત કો હદીસ કહા ગયા હૈ.

"ફિર અબ ઈસકે બાદ કિસ બાત પર ઈમાન લાએંગે?" (સૂરહ અઅ્રાફ : ૭, ૧૮૫)

તશ્રીહ : અલ્લાહ કી કિતાબ ઔર ઉસકે રસૂલ કે આ જાને કે બાદ ભી યહ સચ્ચે રાસ્તે પર ન આએ તો અબ કિસ બાત કો માનેંગે?

ઈસ આયત મેં અલ્લાહ કી કિતાબ કુર્આન કો હદીસ કહા ગયા હૈ.

અલ્લાહ તઆલાને અપને નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી બાત કો અપને કલામ પાક કુર્આન મેં હદીસ ફરમાયા હૈ. **"જબ નબી ને અપની કુછ બિવીયોં સે એક છુપી હુઈ બાત કહી."** (સૂરઃ તહરીમ : ૬૬, ૩)

અલ્લાહ કે ફરમાન કે મુતાબિક કુર્આન કા હદીસ હોના ઔર નબી કી બાત કા ભી હદીસ હોના સુરજ સે ભી જયાદા રૌશન હૈ.

ઈસ્લામી ઈસ્તીલાહ મેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી બાત, આપ ને જો અમલ કિયા, ઔર સહાબા કે કિસી અમલ પર આપ ખામોશ રહે, ઈન બાતોં કો હદીસ કહતે હૈ.

કુર્આન ઔર હદીસ ઈસ્લામ કી બુનિયાદ હૈં, ઈસકી તસ્દીક અલ્લાહ તઆલા કા કલામ કુર્આન પાક કરતા હૈ.

પહલી સદી

નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કા દૌર :

મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી નુબુવ્વત કા ઝમાના

મકકા મુઅઝ્ઝમા મેં ૧૩ સાલ રહા. ઈસકે બાદ અલ્લાહ કે હુકમ સે મકકા મુઅઝ્ઝમા સે હિજરત કરકે મદીના તય્યબા પહુંચે. ઉસી વકત સે સન હિજરી કી શુરૂઆત હુઈ હૈ. મદીના તય્યબા મેં નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કા નબુવ્વત કા દૌર ૧૦ સાલ રહા.

ઈસ તરહ પુરે ૨૩ સાલ દૌરે નુબુવ્વત કે ગુઝરે, ઈસ મુદ્દત મેં ઈસ્લામ કે ચિરાગ કી રોશની સારી દુનિયા મેં ફૈલ ગઇ, લાખોં કી તાદાદ મેં અરબ ઔર ગૈર અરબ કે મુશ્રિકીન ઈસ્લામ મેં દાખિલ હોતે ગએ. યહ સબ કે સબ મુસલમાન અલ્લાહ કી વહય (કુર્આન) ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ફરમાન (હદીસ) કી પૈરવી કરતે થે. ઈસકે બાદ ખુલફાએ રાશિદીન કા દૌર તકરીબન તીસ સાલ તક રહા, જિસકી તફસીલ નીચે લિખી જા રહી હૈ.

ખુલફાએ રાશિદીન કા ઝમાના (મિશ્કાત જિલ્દ ૪, પેજ ૫૯)

૧. અબૂ બક્ર સિદીક રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કા ખિલાફત કા દૌર : સન ૧૧ હિજરી સે ૧૩ હિજરી (૨ સાલ, ૩ મહિને, ૯ દિન)

૨. ઉમર ફારૂક રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કા દૌરે ખિલાફત સન ૧૩ હિજરી સે ૨૩ હિજરી (૧૦ સાલ, ૫ મહિને, ૪ દિન)

૩. ઉસ્માન ગની રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કા દૌરે ખિલાફત સન ૨૩ હિજરી સે ૩૫ હિજરી (૧૨ સાલ)

૪. અલી રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કા દૌરે ખિલાફત સન ૩૫ હિજરી સે ૪૦ હિજરી (૪ સાલ, ૯ મહિને)

ઈસ તરહ મુકમ્મલ દૌરે ખિલાફત ૨૯ સાલ, ૫ મહિને, ૧૩ દિન તક રહા.

ઈસ દૌર કે સભી મુસલમાન સિર્ફ અલ્લાહ કી વહય (કુર્આન) ઔર સુન્નતે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ (હદીસ) પર અમલ કરતે થે. સહાબા કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કા દૌર સન ૪૦ હિજરી સે ૧૦૦ હિજરી તક રહા યાની તકરીબન સાઠ સાલ.

ઈસ પહલી સદી કે આખિરી સહાબા કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કી તફસીલ નીચે લિખી જા રહી હૈ.

૧ મદીના તય્યિબા કે સહાબા મેં સહ્લ બિન સઅ્દ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ને

સન ૮૮ હિજરી યા ૯૧ હિજરી, ૯૬ સાલ યા ૧૦૦ સાલ કી ઉમ્ર મેં વફાત પાઇ. (રિવાયત મેં ઇખ્તિલાફ હૈ)

૨. બસરા કે સહાબા મેં અનસ બિન માલિક રઝિયલ્લાહુ અન્હુને સન ૯૦ યા ૯૩ હિજરી, જયાદા સે જયાદા ૧૦૩ સાલ કી ઉમ્ર મેં વફાત પાઇ. (રિવાયત મેં ઇખ્તિલાફ હૈ)

૩. મકકા મુઅઝ્ઝમા કે સહાબા મેં અબુત્ તૂફૈલ આમિર બિન વાસિલા રઝિયલ્લાહુ અન્હુ સબ સે આખરી સહાબી થે જિન્હોં ને સન ૧૦૦ હિજરી યા ૧૧૦ હિજરી મેં વફાત પાઇ. (રિવાયત મેં ઇખ્તિલાફ હૈ)

ઇસ તરહ પહલી સદી કે ખત્મ હોને કે સાથ હી સહાબા કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કા દૌર ભી ખત્મ હુઆ. પહલી સદી કે યહ સારે મુસલમાન કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરતે થે, ઇસ્લામી તઅલીમ ઇન્હીં દોનોં કિતાબોં સે લી જાતી થી, ઇસકે અલાવા કોઇ દૂસરી ચીઝ ન થી.

નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ઝમાને મેં હદીસોં કે લિખે જાને ઔર જમા કિએ જાને કી દલીલેં :

રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ઝમાને મેં કુર્આન મજીદ કી તરહ હદીસેં ભી લિખી જાતી થીં, ઇસકા બડા એહતિમામ વ ઇન્તિઝામ થા.

૧. ઇલ્મ ઔર હદીસ કો લિખ કર મહફૂઝ કર લિયા કરો.
(હાકિમ બયાનુલ ઇલ્મ : જિલ્દ ૧, પેજ નં. ૩૭)

૨. હદીસોં કો લિખો, કોઇ હર્જ નહીં. (મજ્મઉઝ્ ઝવાઇદ : પેજ નં. ૬૦)

૩. અબૂ શાહ કો મેરી હદીસ ઔર ખુત્બા લિખ કર દે દો.
(બુખારી વ મુસ્લિમ)

૪. (એ અબૂ રાફેઅ્) અપને દાએં હાથ સે મેરી હદીસ લિખ લિયા કરો.
(તિર્મિઝી ૩૮૨)

૫. કલિમા કે ઇકરાર કરનેવાલે મુસલમાનોં કા નામ લિખ કર મુઝે દો.
(બુખારી : જિલ્દ ૧, પેજ નં. ૪૩૦)

૬. મદીના કે યહૂદીયોં કો સહીફ-એ-અમ્ન લિખવા કર દિયા થા. રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અપને ઔર યહૂદ ઔર

દૂસરે મુસલમાનોં કે લિએ અમ્ન નામા લિખવા દિયા.
(સુનન અબી દાઉદ : ૨, પેજ નં. ૨૫)

૭. હુદૈબિયા મેં સુલહ નામા લિખવાયા ગયા.
(બુખારી : જિલ્દ ૧, પેજ નં. ૩૭૨)

૮. મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને અલી રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કો એક રિસાલા લિખવા કર દિયા જિસ મેં મદીના કા હરમ હોના, મસાઈલે જરાહાત, ઉંટો કી ઉમ્ર, ઝમીનોં કે અહકામ, અલ્લાહ કે અલાવા કે નામ પર ઝિબ્હ કરને કી હુરમત, ઝમીન કી ચોરી પર લાનત, વાલિદૈન કો બુરા કહને પર લાનત, બિદ્અતી કો પનાહ દેને પર લાનત વગૈરા કે મસાઈલ થે.

૯. અલી રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ફરમાતે હૈં કિ હમ ને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે કુર્આન મજીદ લિખા હૈ ઔર ઈસ સહીફા યાની હદીસ કે ઈસ રિસાલે કો. (બુખારી)

૧૦. ઈબ્ને ઉમર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કહતે હૈં કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને કિતાબુસ્સદકા લિખવાઈ, ફિર આપકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. યહ કિતાબ હાકિમોં કે પાસ ભેજી ન જા સકી કિ આપ કે બાદ અબૂબક્ર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ને ઉસ પર અમલ કિયા. ફિર અબૂબક્ર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે ઈન્તિકાલકે બાદ ઉમર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ને ઉસ પર અમલ કિયા. યહ કિતાબ ઉમર કે ખાનદાન મેં મહફૂઝ રહી. ઉમર કે પોતે સાલિમ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ને યહ કિતાબ ઈમામ જુહરી રહમહુલ્લાહ કો પઢને કે લિએ દી જિસે ઈમામ જુહરી રહમહુલ્લાહ ને યાદ કર લિયા. ઉસકી નકલ ખલીફા ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ ને કરાઈ. (અબુ દાઉદ, બૈહકી, મુસ્તદરક હાકિમ : જિલ્દ ૧, પેજ નં. ૨૯૨)

૧૧. મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને અપને આખરી ઝમાને મેં હદીસ કી એક બડી કિતાબ જિસ મેં કુર્આન કી તિલાવત, નમાઝ, રોજા, ઝકાત, તલાક, ઈતાક (મુસલમાનોં કો આઝાદ કરાના), કિસાસ, દિયત ઔર દૂસરે ફરાઈઝ, સુનન ઔર બડે ગુનાહોં કી તફસીલ લિખવા કર અમ્ર બિન હઝમ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ નામી સહાબી

કે ઝરિએ યમનવાલોં કે પાસ ભિજવાઇ થી. (દાર કુત્ની, દારમી, બેહકી, મુસ્નદ અહમદ, ઇબ્ન ખુઝૈમા, ઇબ્ન હિબ્બાન, મુવત્તા ઇમામ માલિક, સુનન નસાઇ)

સારે મસાઇલ કે ઇકટ્ઠા હોને કે લિહાઝ સે ઇસ કિતાબ કો હદીસ કી પહલી કિતાબ કહના ચાહિએ જો મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને ખુદ હી લિખવાઇ હૈ. ઇસી તરહ અરબ કે સરદારોં ઔર ગૈર અરબ કે બાદશાહોં કો ઇસ્લામ કી દાવત કે ખત ભેજે થે.

૧૨. બાદશાહ હિરકલ ને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કા વહ ખત મંગવાયા જો આપ ને દહિય્યા કલ્બી કો સન ૬ હિજરી મેં દે કર બસરા કે હાકિમ કે પાસ ભેજા થા. ઉસને વહ હીરકલ કે પાસ ભિજવાયા. (બુખારી : જિલ્દ ૧, પેજ નં. ૪)

૧૩. મુઆઝ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે બેટે કા ઇન્તિકાલ જબ મદીના મુનવ્વરા મેં હુઆ, તબ મુઆઝ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ યમન મેં થે, ઉન્હેં બડા ગમ ઔર અફસોસ હુઆ, તો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને મુઆઝ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે પાસ તાઝિયતી ખત લિખવાકર ભેજ દિયા. (મુસ્તદરક હાકિમ, તારીખે ખતીબ : જિલ્દ ૩, પેજ નં. ૮૯)

૧૪. અબૂ હુરૈરા રઝિયલ્લાહુ અન્હુ રિવાયત કરતે હૈ કિ સહાબા કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ મેં મુઝ સે જયાદા હદીસે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કો રિવાયત કરનેવાલા કોઇ નહીં હૈ, મગર અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ઇસ સે અલગ હૈં. ઇસલિએ કિ વહ હદીસોં કો લિખા કરતે થે ઔર મૈં લિખતા નહીં થા, સિર્ફ જુબાની યાદ કર લિયા કરતા થા. (બુખારી, તિર્મિઝી) અબૂ હુરૈરા રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ૫૩૭૬ હદીસોં કે હાફિઝ થે.

૧૫. બશીર બિન નહીક રહમહુલ્લાહ જો એક તાબઇ હૈં રિવાયત કરતે હૈં કિ મૈં અબૂ હુરૈરા રઝિયલ્લાહુ અન્હુ સે હદીસેં સુનતા થા તો લિખ લિયા કરતા થા. ફિર જબ મૈંને ઉનકે યહાં સે જાને કા ઇરાદા કિયા તો વહ કિતાબ લેકર ઉનકી ખિદમત મેં હાઝિર હુઆ ઔર પઢ કર સુનાયા, ફિર ઉનસે પૂછા કિ યહ સબ વહી હદીસેં હૈં જો મૈંને આપ સે સુની હૈં?

(ઉન્હોને) કહા હાં. (સુનન દારમી)

૧૬. રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને આખરી બીમારી મેં કુછ ઝરૂરી અહકામ જૈસે અરબ કી ઝમીન સે મુશ્રિકીન ઔર યહૂદીયોં કો નિકાલના, વુફુદ (જમાતોં) કી ખાતિરદારી, તજહીઝ, ઉસામા રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે લશ્કર કી તૈયારી કરના, નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી કબ્ર કો સજદાગાહ ન બનાના ઔર અબૂબક્ર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કી ખિલાફત વગૈરાહ કે અહકામ લિખવાને કે લિએ કલમ, દવાત ઔર કાગઝ મંગવાયા. (બુખારી : જિલ્દ નં. ૧, પેજ નં. ૪૪૯, મુસ્લિમ : જિલ્દ નં. ૨, પેજ નં. ૪૨)

નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ઈસ કિસ્મ કે ખત બહુત હૈં. બાત લમ્બી હો જાએગી ઈસ ડર સે મુખ્તસર તૌર પર પેશ કિયા ગયા હૈ. ઈન સારી બાતોં સે સાફ નઝર આતા હૈ કિ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ અપની ઝિન્દગી હી મેં અપની હદીસોં કો ખાસ એહતેમામ સે ઝરૂરત કે મુતાબિક લિખવાયા કરતે થે. બેશુમાર સહાબા ને ઈન હદીસોં કો જમા કિયા ઔર ઉનકી હિફાઝત કી. ઈસકી ઔર ઝ્યાદા જાનકારી ઈસ તરહ હૈ.

૧૭. એક સહીફા ''સાદિકા'' કે નામ સે મશહૂર હૈ, જિસે અમ્ર ઈબ્નુલ આસ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ને તૈયાર કિયા થા. ઈસ મેં હઝાર સે કુછ કમ હદીસેં હૈં જો મુસ્નદ અહમદ મેં મૌજૂદ હૈં.

૧૮. એક સહીફા ''સહીહા'' કે નામ સે મશહૂર હૈ જિસે હમ્મામ બિન મુનબ્બહ જો અબૂ હુરૈરહ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે શાગિર્દ હૈ, ઉન્હોંને તૈયાર કિયા હૈ. ઉસકી હદીસેં ભી મુસ્નદ અહમદ મેં મૌજૂદ હૈં. ઔર ઈમામ બુખારી ઔર મુસ્લિમ ને ભી અપની કિતાબોં મેં શામિલ કી હૈં. ઈસકા લિખા હુઆ નુસ્ખા અબ તક દિમશ્ક ઔર બરલીન કી લાઈબ્રરિયોં મેં મહફૂઝ હૈ.

૧૯. એક સહીફા ''મુસ્નદ અબૂ હુરૈરહ'' કે નામ સે યાદ કિયા જાતા હૈ. ઈસમેં અબૂ હુરૈરા રઝિયલ્લાહુ અન્હુ સે રિવાયત કી હુઈ સારી હદીસેં મૌજૂદ હૈં ઔર ઈસકા લિખા હુઆ નુસ્ખા જર્મની કી લાઈબ્રરી મેં મૌજૂદ હૈ.

૨૦. એક સહીફા, અલી રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે નામ સે મશહૂર હૈ.

૨૧. આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે આખરી હજ કે ખુત્બે કો ખુદ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે હુકમ સે લિખા ગયા થા.

૨૨. એક સહીફા, જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે નામ સે મશહૂર હૈ, જિસે ઉનકે દો શાગિર્દ વહબ બિન મુનબ્બા ઔર સલમાન બિન કૈસ લશ્કરી ને તૈયાર કિયા થા.

૨૩. સહીફા આઇશા રઝિયલ્લાહુ અન્હા, જિસે અમ્ર બિન જુબૈર ને તૈયાર કિયા થા.

૨૪. એક સહીફા અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કે નામ સે મશહૂર હૈ. ઇસ સિલસિલે મેં સઇદ બિન હિલાલ રિવાયત કરતે હૈં કિ અનસ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ને અપના સહીફા હમેં દિખલાયા ઔર કહા કિ યહ હદીસેં મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સે સુની ઔર લિખ લી. ફિર મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કો દિખાઇ ઔર આપ ને ઉનકી તસ્દીક ભી કી. (તફસીલાત કે લિએ દેખેં ઇકબાલ કીલાની કી કિતાબ ઇત્તિબા-એ-સુન્નત કે મસાઇલ)

દૂસરી ઔર તીસરી સદી

ચારોં ઇમામોં કી પૈદાઇશ

નામ	પૈદાઇશ	વફાત	ઉમ્ર	સાકિન	તસ્નીફ
ઇમામ અબૂ હનીફા રહ.	૮૦ હિ.	૧૫૦ હિ.	૭૦ સાલ	કૂફા	---
ઇમામ માલિક રહ.	૯૩ હિ.	૧૭૯ હિ.	૬૮ સાલ	મદીના	મુવત્તા માલિક
ઇમામ શાફઇ રહ.	૧૫૦ હિ.	૨૦૩ હિ.	૫૪ સાલ	મિસ્ર/ બગદાદ	મુસ્નદ શાફઇ
ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ રહ.	૧૬૪ હિ.	૨૪૧ હિ.	૭૭ સાલ	દિમશ્ક	મુસ્નદ અહમદ

દૂસરી સદી હિજરી સે ચારો ઇમામોં કા દૌર શુરૂ હુઆ. હમારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સે તરબિયત પાનેવાલે સહાબા કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ ઇસ દુનિયા સે ચલે ગએ. આએ દિન પેશ આનેવાલે મસાઇલ કા જવાબ દેને કે લિએ સહાબા મૌજૂદ ન થે. યહી વહ દૌર હૈ જહાં સે મુસલમાનોં કી આઝમાઇશ શુરૂ હુઇ.

અબ યહી ચારોં ઇમામ અપને અપને ઇલાકો મેં આમ લોગોં કે લિએ કામયાબી ઔર હિદાયત કે લિએ રહબર બને હુએ થે. ઇન લોગોં કે પાસ કોઇ મસ્અલા આતા તો કુર્આન ઔર હદીસ પેશ કરતે યા અપની રાએ ઔર કિયાસ સે કામ લેતે, ઔર અલ્લાહ સે ડરતે હુએ યહ એલાન કરતે કિ સહીહ હદીસ હી મેરા મઝહબ હૈ.

૧. ઇમામ અબુ હનીફા રહમહુલ્લાહ ને કૂફા મેં ઝિન્દગી ગુઝારી, જહાં કે સિયાસી હાલાત બહુત ખરાબ થે. કૂફા હી વહ જગહ હૈ જહાં હુસૈન રઝિયલ્લાહુ અન્હુ કા કત્લ હુઆ, શીઓં કા મરકઝ થા. યહાં ઇમામ સાહબ કો બહુત કમ હદીસેં હાસિલ હુઇ જિસકી વજહ સે જ્યાદાતર મસાઇલ વે રાએ ઔર કિયાસ સે હલ કરતે થે ઔર સાથ હી યહ હિદાયત દીયા કરતે થે કિ નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી હદીસ કે સામને મેરી બાત રદ કર દો.

૨. ઇમામ માલિક રહમહુલ્લાહ ને મદીના મુનવ્વરા મેં ઝિન્દગી ગુઝારકર નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા હદીસોં કો જમા કિયા ઔર અપની કિતાબ કા નામ “મુવત્તા” રખા જિસકી વજહ સે મસાઇલ મેં ઉનકી રાએ બહુત કમ મિલતી હૈ.

૩. ઇમામ શાફઇ રહમહુલ્લાહ કા પહલા દૌર બસરા મેં ઔર દૂસરા દૌર મિસ્ર મેં ગુઝરા. ઉન્હોંને ભી નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા હદીસોં કો અપની કિતાબ મેં જમા કિયા ઔર ઉસકા નામ “મુસ્નદ શાફઇ” રખા.

૪. ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ ભી હદીસોં કો જમા કરને મેં મશ્ગૂલ રહે. નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હદીસોં કા બહુત બડા હિસ્સા ઉનકે હાથ આયા, ઉન્હોંને અપની કિતાબ કા નામ “મુસ્નદ અહમદ” રખા. ઇમામ અહમદ રહમહુલ્લાહ કે સારે મસાઇલ રાએ વ

કિયાસ સે દૂર હૈં.

ઇસ તરહ ચારોં ઇમામોં કા ઝમાના ભી તકવા કે લિહાઝ સે કુર્આન ઓર હદીસ સે મસાઇલ હલ કરને કા થા. અગર કિસી ઇમામ કી તરફ સે કોઇ રાએ કાઇમ હોતી તો વહ વકતી રહતી, હદીસે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે મિલતે હી ખત્મ હો જાતી.

ચારો ઈમામોં કે અકવાલ

અલ્લાહ તઆલા રહમતેં નાઝિલ ફરમાએ સભી ઇમામોં પર કિ ઉન્હોં ને કિતની હક બાતેં કહીં હૈં.

ઈમામ અબૂ હનીફા (નોઅ્માન બિન સાબિત) રહમહુલ્લાહ કે અકવાલ

ઈમામ અબૂ હનીફા રહમહુલ્લાહ કહતે હૈં:

૧. મેરે કૌલ પર ફતવા દેના હરામ હૈં જબ તક કિ મેરી બાત કી દલીલ માલૂમ ન હો. (મીઝાન લિશ્ શઅ્રાની, ઇકદુલ જીદ પેજ નં. ૭૦)

૨. જબ મેરા કૌલ કુર્આન કે ખિલાફ હો, તો ઉસે છોડ દો. લોગોં ને પૂછા જબ આપ કા કૌલ હદીસ કે ખિલાફ હો? ફરમાયા ઉસ વકત ભી છોડ દો. ફિર પૂછા જબ સહાબા કિરામ રઝિયલ્લાહુ અન્હુમ કે ફરમાન કે ખિલાફ હો તો? કહા તબ ભી છોડ દો. (ઇકદુલ જીદ, પેજ નં. ૫૩)

૩. જબ દેખો કિ હમારે કૌલ કુર્આન ઓર હદીસ કે ખિલાફ હૈં તો કુર્આન ઓર હદીસ પર અમલ કરો ઓર હમારે અકવાલ કો દીવાર પર દે મારો. (મીઝાન લિશ્ શઅ્રાની, ઇકદુલ જીદ પેજ નં. ૫૩)

૪. અબૂ હનીફા રહમહુલ્લાહ કા યહ કૌલ સોને કે પાની સે લિખને કે લાઇક હૈ, વે ફરમાતે હૈં : સહીહ હદીસ હી મેરા મઝહબ હૈ. (ઇકદુલ જીદ). જો હદીસ સે સાબિત હો વહ સર આંખોં પર હૈ. (ઝફરૂલ અમાની)

૫. મેરી તકલીદ ન કરના ઓર ન માલિક કી, ઓર ન કિસી ઓર કી તકલીદ કરના. અહકામે દીન વહાં સે લેના જહાં સે ઉન્હોંને લિએ હૈં, યાની કુર્આન ઓર હદીસ સે. (તોહફતુલ અઝ્યા ફી બયાનિલ અબરા)

ઇમામ સહાબ કી ઇન બાતોં સે યહ દિન કે ઉજાલે કી તરફ સાફ

ઝાહિર હોતા હૈ કિ ઈમામ અબૂ હનીફા રહમહુલ્લાહ કા અકીદા ઔર મઝહબ કુર્આન ઔર હદીસ હૈ, જો મસ્અલા સહીહ હદીસ સે સાબિત હો વહ કાબિલે અમલ હૈ. ઈસકે અલાવા ફરમાયા કિ મેરી તકલીદ ન કરના ઔર ન હી બગૈર દલીલ કે મેરી બાતોં કો માનના, સિર્ફ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરના. ઈમામ મૌસૂફ ને કિતની હક બાત કહી હૈ. અલ્લાહ તઆલા ઉનકી કબ્ર કો નૂર સે ભર દે, આમીન.

અકવાલે ઈમામ માલિક બિન અનસ રહમહુલ્લાહ ઈમામ માલિક રહમહુલ્લાહ ફરમાતે હૈં :

૧. દુનિયા મેં કોઈ શખ્સ એસા નહીં હૈ કિ જિસ કી કુછ બાતેં દુરૂસ્ત ઔર કુછ ગલત ન હોં. તો ઉસકી દુરૂસ્ત બાતેં લે લી જાતી હૈં ઔર ગલત છોડ દી જાતી હૈં સિવાએ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે. કયુંકિ ઈનકી તમામ બાતેં સહીહ ઔર દુરૂસ્ત હે ઔર માન હી લેને કે લાએક હૈં. (ઈકદુલ જીદ પેજ નં. ૭૦) આપ કી સારી ઝિન્દગી કી એક બાત ભી છોડને કે કાબિલ નહીં.

૨. મૈં સિર્ફ એક ઈન્સાન હૂં. કભી મેરી બાત દુરૂસ્ત હોતી હૈ ઔર કભી ગલત, તો તુમ મેરી ઉસ બાત કો જો કુર્આન ઔર હદીસ કે મુતાબિક હો, લે લિયા કરો ઔર ઉસ બાત કો જો ઉસકે ખિલાફ હો છોડ દિયા કરો. (જલબુલ મન્ફઅત પેજ નં. ૭૪)
(યાની મેરી અંધી તકલીદ મત કરો)

૩. પસ તુમ મેરી રાએ કો પૂરે ધ્યાન સે પઢો. અગર વહ કુર્આન ઔર સુન્નત કે મુવાફિક હો તો કુબૂલ કરો ઔર જબ ખિલાફ પાઓ છોડ દો.

ઈમામ શાફઈ (મુહમ્મદ બિન ઈદ્રીસ) રહમહુલ્લાહ કે અકવાલ. ઈમામ શાફઈ રહમહુલ્લાહ ને ફરમાયા :

૧. જબ મૈં કોઈ મસ્અલા કહૂં ઔર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને મેરે કૌલ કે ખિલાફ કહા હો તો જો મસ્અલા હદીસ સે સાબિત હો વહી સબ સે બેહતર હૈં, પસ મેરી તકલીદ મત કરો. (ઈકદુલ જીદ પેજ નં. ૫૪)

૨. જબ સહીહ હદીસ મિલ જાએ (તો જાન લો કિ) મેરા મઝહબ વહી હૈ.

ઔર મેરી બાત કો હદીસ કે ખિલાફ દેખો તો (ખબરદાર) હદીસ પર અમલ કરો ઔર મેરી બાત દીવાર પર દે મારો. (ઇકદુલ જીદ ૭૦)

૩. ઇમામ શાફઇ રહમતુલ્લાહ ને અપની તકલીદ ઔર દૂસરે કી તકલીદ સે મના કિયા હૈ. (ઇકદુલ જીદ)

ઇમામ અહમદ બિન હમ્બલ રહમહુલ્લાહ કે અકવાલ :

૧. હરગિઝ ન મેરી તકલીદ કરના ઔર ન માલિક કી ઔર ન શાફઇ કી ઔર ન ઔઝાઇ કી ઔર ન સૌરી કી. યહ સારે ઇમામ જહાં સે દીન કે અહકામ ઔર મસાઇલ લેતે થે તુમ ભી વહીં સે લેના (યાની કુર્આન ઔર હદીસ સે હી લેના). (ઇકદુલ જીદ પેજ નં. ૭૦)

૨. કિસી કો અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ કે સાથ કલામ કી ગુંજાઇશ નહીં હૈ. (ઇકદુલ જીદ)

ઇન ચારો ઇમામોં કે અકવાલ સે યહ બાત સાફ દિખાઇ દેતી હૈ કિ ઇન્હોંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી હદીસ કે મુતાબિક : ‘‘જિસ પર મૈં ઔર મેરે સહાબા હૈ’’, રાસ્તા ઇખ્તિયાર કરકે કુર્આન વ હદીસ પર અમલ કિયા ઔર યહી ઉનકા મઝહબ થા. ઇન ચારોં બુઝુર્ગો ને અપની તકલીદ સે મના કિયા ઔર કિસી ને ભી અલગ મઝહબ અપને નામ સે શુરૂ નહીં કિયા. નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ‘‘સબ સે બેહતરીન લોગ મેંરે ઝમાને કે હૈ, ફિર વહ જો ઉનકે બાદવાલે હૈં, ફિર વહ જો ઉનકે બાદવાલે હૈં.’’ અપને ઝમાને કે બાદ દો ઝમાનોં કા ઝિક્ર કિયા. (બુખારી)

અલ્લામા ઇબ્ને હઝર રહમહુલ્લાહ ફત્હુલ બારી પારા ૧૪, બાબ ફઝાઇલે અસહાબિન્નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મેં લિખતે હુએ ફરમાતે હૈં તબા તાબઇન ૨૨૦ બરસ તક ઝિન્દા રહે. ઉનકે ઝમાને મેં ભી કિસી ખાસ શખ્સ કી તકલીદ ઔર ખાસ શખ્સ કા મઝહબ કિસી કા ન થા. ચારોં ઇમામોં કે શાર્ગિદો ને અપને અપને ઇમામોં સે કુછ મસાઇલ મેં ઇખ્તિલાફ કિયા હૈ, ઇસલિએ કિ વે મુકલ્લિદ ન થે.

અલ્લામા સન્દ બિન અતાન રહમહુલ્લાહ લિખતે હૈં કિ સહાબા કે ઝમાને મેં કિસી ખાસ શખ્સ કે નામ કા મઝહબ ન થા જિસ કી તકલીદ કી જાતી હો. બહર હાલ તીન સદિયોં મેં તકલીદ કા વજૂદ ન થા.

હદીસ કી કિતાબોં કી ઔર તફસીલ

મુહદ્દિસ કા નામ	પૈદાઇશ	વફાત	ઉમ્ર	સાકિન	કિતાબ
અબૂ મુહમ્મદ અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્દુર્રહમાન બિન ફઝ્લ રહ.	૧૮૦ હિ.	૨૫૫ હિ.	૭૪ સાલ	સમરકન્દ	સુનન દારમી
અબૂ અબ્દુલ્લાહ બિન ઈસ્માઇલ બુખારી રહ.	૧૯૪ હિ.	૨૫૬ હિ.	૬૨ સાલ	બુખારા	સહીહ બુખારી
અબૂ દાઉદ સુલૈમાન બિન અશઅસ રહ.	૨૦૨ હિ.	૨૭૫ હિ.	૭૩ સાલ	બસરા	સુનન અબૂ દાઉદ
અબૂલહસન મુસ્લિમ બિન અલહજ્જાજ રહ.	૨૦૪ હિ.	૨૬૧ હિ.	૫૭ સાલ	નીશાપૂર	સહીહ મુસ્લિમ
અબૂ ઈસા મુહમ્મદ બિન ઈસા બિન સૌરા તિરમિઝી રહ.	૨૦૯ હિ.	૨૭૯ હિ.	૭૦ સાલ	ખુરાસાન તિરમિઝ	જામેઅ તિરમિઝી
અબૂ અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ બિન યઝીદ બિન માજા રબ્ઇ રહ.	૨૦૯ હિ.	૨૭૩ હિ.	૬૪ સાલ	ઈરાક	સુનન ઇબ્ને માજા
અબૂ અબ્દુર્રહમાન બિન અહમદ બિન શુએબ રહ.	૨૧૫ હિ.	૩૦૩ હિ.	૮૮ સાલ	કઝવીન ખુરાસાન	સુનન નસાઈ
અબૂ હસન બિન અલી બિન ઉમર રહ.	૩૦૫ હિ.	૩૮૫ હિ.	૮૦ સાલ	બગદાદ	દાર કુત્ની
અબૂ બક્ર અહમદ બિન હુસૈન રહ.	૩૮૪ હિ.	૪૫૮ હિ.	૭૪ સાલ	બૈહકી નીશાપૂર	બૈહકી
શેખ વલીયુદ્દિન મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ ખતીબ	૪૩૫ હિ.	૫૧૬ હિ.	૮૧ સાલ	મર્વ તબરેઝ	મિશ્કાત

યહાં હદીસ કી સિર્ફ મશહૂર કિતાબેં હી ઝિક્ર કી ગઇ હૈ, વરના ઇનકે અલાવા કઇ હદીસ કી કિતાબેં લિખી ગઇ હૈં.

શેખ અબ્દુલ કાદિર જીલાની રહમહુલ્લાહ કે અહવાલ

શેખ અબ્દુલ કાદિર જીલાની રહમહુલ્લાહ કી પૈદાઇશ સન ૪૭૦ હિજરી ઔર વફાત સન ૫૬૧ હિજરી, ઉમ્ર ૯૧ સાલ, બગદાદ મે રહતે થે,

ગુનિયતુત્ તાલિબીન, કુતૂહુલગૈબ, ફત્હે રબ્બાની યહ ઇનકી લિખી હુઇ કિતાબેં હૈં.

શેખ અબ્દુલ કાદિર જીલાની ને અપની કિતાબ કુતૂહુલગૈબ મેં કિતની ઝબરદસ્ત નસીહત ઔર હિદાયત ફરમાઇ હૈ, ઝરા ગૌર કીજિએઃ

"કુર્આન ઔર હદીસ કો અપના ઇમામ બના લો ઔર ગૌર વ ફિક્ર કે સાથ ઉનકા મુતાલા કર લિયા કરો, ઇધર ઉધર કી બહસ વ તકરાર ઔર હિર્સ વ હવસ કી બાતોં મેં ન ફંસ જાઓ. સિર્ફ અલ્લાહ કી કિતાબ ઔર ઉસકે રસૂલ કી સુન્નત પર અમલ કરો. ઔર યહ હકીકત સમઝ લો કિ કુર્આન કે અલાવા હમારે પાસ અમલ કે કાબિલ કોઇ કિતાબ નહીં ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે સિવા હમારા કોઇ રહબર નહીં, જિસકી હમ તાબેદારી કરેં. કભી કુર્આન ઔર હદીસ કે દાએરે સે બાહર ન હો જાના વરના ખ્વાહિશે નફસાની ઔર શૈતાની વસવસે તુમ્હેં સીધે રાસ્તે સે ભટકા દેંગે. યાદ રખો ઇન્સાન ઔલિયા અલ્લાહ કે દર્જે પર ભી કિતાબુલ્લાહ વ સુન્નતે રસૂલ પર અમલ કરને સે હી પહુંચ સકતા હૈ" (કુતૂહુલ ગૈબ)

તકલીદે શખ્સી કી તારીફ

૧. તકલીદ કરનેવાલોં કી દલીલ ઉસકે મુજતહિદ (ઇમામ) કા કૌલ હોતા હૈ, ન વહ ખૂદ તહકીક કર સકતા હૈ ઔર ન હી અપને ઇમામ કી તહકીક પર ગૌર કર સકતા હૈ. (મુસ્લિમુસ્ સુબૂત મુજતબાઇ)

૨. તકલીદ કહતે હૈં ગૈર નબી (યાની ઇમામ વ મુજતહિદ) કે કૌલ કો બગૈર ઉસકી દલીલ જાને, માન લેના. (જમ્ઉલ જવામિઅ્)

૩. મુલ્લા અલી કારી હનફી રહમહુલ્લાહ ફરમાતે હૈંઃ ગૈર નબી (ઇમામ) કે કૌલ કો બગૈર દલીલ માનના તકલીદ હૈ. (શહ કસીદા ઇમાલી)

૪. મુકલ્લિદ કી દલીલ સિર્ફ ઉસકે ઇમામ કા કૌલ હી હૈ, મુકલ્લિદ સિર્ફ યહી કહે કિ મસ્અલે કા હુકમ યહી હૈ ક્યૂં કિ મેરે ઇમામ કી રાએ યહી હૈ ઔર જો રાએ મેરે ઇમામ કી હો મેરે નઝદીક સહીહ હૈ. (તૌઝીહ તલવીહ)

૫. ઇમામ કા કૌલ મુકલ્લિદ કી દલીલ હૈ. (તૌઝીહ)

૬. સિર્ફ ઇમામ કે કૌલ પર અમલ કિયા જાએ ઔર ઉસી કૌલ કે હિસાબ સે ફતવા દિયા જાએ. (દુર્રે મુખ્તાર, જિલ્દ નં. ૧)

તકલીદ કા મતલબ યહ હૈ કિ મુકલ્લિદ જિસ ઇમામ કી તકલીદ કર રહા હૈ વહ સિર્ફ ઉસ ઇમામ કે કૌલ પર હી ચલે, તહકીક કરના યા દલીલ ચાહના તકલીદ કો ખત્મ કર દેતા હૈ. દૂસરે લફ્ઝોં મેં તકલીદ કી તારીફ બયાન કી જાએ તો વહ યહ હોગી કિ નબી કે અલાવા કિસી ઔર શખ્સ કી બાતોં કો બગૈર દલીલ કે (યાની બગૈર કુર્આન ઔર હદીસ કે), શરઈ હૈસિયત સે માન લેના ઔર અમલ કરના તકલીદ કહલાતી હૈ.

ચૌથી સદી

તકલીદે શખ્સી કી શુરૂઆત ચૌથી સદી મેં હુઇ. (ઇઅ્લામુલ મુવકિકઇન જિલ્દ ૧, પેજ નં. ૨૨૨) તઝ્કિરતુલ હુફ્ફાઝ પેજ નં. ૨૦૨ મેં હૈ કિ રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ઝમાને સે લે કર આનેવાલે બાદ કે દોનો ઝમાનોં તક તકલીદ કા વજૂદ હી ન થા, ખૈરૂલ કુરૂન કે બાદ તકલીદ કા વજૂદ પાયા જાતા હૈ. ચૌથી સદી સે છઠી સદી તક ઇસી તરહ તકલીદ કા સિલસિલા રહા.

આઇયે અબ દેખતે હૈ ફિકહ કી કિતાબોં કી શુરૂઆત કબ સે હુઇ.

ક્રમ	કિતાબ કા નામ	તસ્નીફ	ક્રમ	કિતાબ કા નામ	તસ્નીફ
૧	કુદૂરી (ફિકહ કી પહલી કિતાબ)	૪૨૮ હિ	૧૫	ખુલાસ-એ-કીદાની	નવ્વી સદી
૨	હિદાયા (ફિકહ કી કિતાબ)	૫૯૩ હિ	૧૬	હુલિયા	નવ્વી સદી
૩	ફતાવા કાજી ખાં	છઠી સદી	૧૭	બહરૂર્ રાઇક	દસવીં સદી
૪	ફતાવા અલ વાહિયા	છઠી સદી	૧૮	ગુનિય્યહ	દસવીં સદી
૫	મુનિય્યતુલ મુસલ્લી	સાતવીં સદી	૧૯	તનવીરૂલ અબસાર	દસવીં સદી
૬	કનિય્યહ	સાતવીં સદી	૨૦	ઝખીરતુલ ઉકબા	દસવીં સદી
૭	કનજુદ્ દકાઇક	૭૧૦ હિ.	૨૧	દુર્રે મુખ્તાર	૧૦૧૧ હિ.
૮	શર્હ વકાયા	૭૪૫ હિ.	૨૨	ફતાવા ખૈરિય્યા	ગિયારહવીં સદી

૯	નિહાયા	આઠવીં સદી	૨૩	ફતાવા આલમગીરી	૧૧૧૮ હિ.
૧૦	ઈનાયા	આઠવીં સદી	૨૪	મા લા બુદ્દા મિન્હુ	૧૨૨૫ હિ.
૧૧	તહાવી	આઠવીં સદી	૨૫	બહિશ્તી ઝેવર	૧૨૨૫ હિ.
૧૨	જામિઉર્ રૂમૂઝ	આઠવીં સદી	૨૬	મરાકિઉલ ફલાહ	તેરહવીં સદી
૧૩	ફત્હુલ કદીર	નવ્વી સદી	૨૭	ઉમદતુર રિઆયા	તેરહવીં સદી
૧૪	બઝાઝિય્યહ	નવ્વી સદી			

ઉપર ઝિક્ર કી ગઈ ફિકહ કી મશહૂર કિતાબોં કે અલાવા ભી ફિકહ કી કઈ કિતાબેં લિખી ગઈ હૈ. લેકિન બાત લમ્બી હો જાએગી ઈસ ડર સે ઉન્હેં ઈસમેં શામિલ નહીં કિયા ગયા.

સાતવીં સદી

સાતવીં સદી હિજરી મેં પહલી બાર ઈન ચાર ઈમામોં કે નામ પર બને મસલક કે કાઝી મુકરર કિએ ગએ ઔર ધીરે ધીરે તકલીદ કરનેવાલોં કી તાદાદ બડતી ગઈ ઔર બાદશાહોં કા રૂજ્હાન ભી તકલીદ હી કી તરફ હોતા ગયા. હર એક બાદશાહ અપને ખિયાલ કા કાઝી મુકર્રર કરતા ગયા ઔર હર એક ફિરકા અપને અપને મઝહબ કો બઢાતા ગયા. યહાં તક કિ એક દૂસરે કો નીચા ઔર કમઝોર કરને કી કોશીશેં કરને લગે. આખિર કાર બેબરસ ને સન ૬૬૫ હિજરી મેં મિસ્ર ઔર કાહિરા મેં ચાર મઝહબ કે ચાર કાઝી હનફી, માલિકી, શાફઈ ઔર હમ્બલી મુકર્રર કિએ. યહી દસ્તૂર જારી હો ગયા ઔર સરકારી તૌર પર ચારોં મઝહબ કો બરહક માન લિઆ ગયા. ઈસ તરહ બાદશાહોં કી મદદ સે યહ નએ પૈદા હોનેવાલે મઝહબ ઈસ્લામ મેં દાખિલ કિએ ગએ.

દીને હક રા ચાર મઝાહિબ સાખતન્દ
રૂખના દર દીને નબી અનદાખતન્દ

એક દીને ઈસ્લામ કે ચાર ટુકડે કર દિએ ગએ, યહ નિસ્બતે અઈમ્મા નિસ્બતે મઝહબ સાતવીં સદી સે શુરૂ હુઈ. ઈસ તરહ આઠવીં સદી ભી ઈસી હાલ મેં ગુઝરી.

નવીં સદી

ચાર મુસલ્લે બૈતુલ્લાહ શરીફ મેં (ઈમામોં કે નામ પર કાઈમ કર દિએ

ગએ. યહાં તક કી નવીં સદી કે શુરૂ મેં ચરાકિયા કે સુલ્તાન ફરહ બિન બરકૂક ને બૈલુલ્લાહ શરીફ કે ઇહાતે મેં મુસલ્લા-એ-ઇબ્રાહીમી કે અલાવા યહ નએ ઈજાદ હોનેવાલે ચાર મુસલ્લે હનફી, માલિકી, શાફઇ, હમ્બલી કે નામ પર કાએમ કર દિએ. ઇસકે બાદ ઇન ચારોં મુસલ્લોં કા મુઆમલા ઇસ્લામ કા હિસ્સા સમઝા જાને લગા. અલ્લામા શૌકાની કહતે હૈં કિ ઉસ ઝમાને મેં અહલે ઇલ્મ ને ઇસકી સખ્ત મુખાલિફત કી (અલ-ઇરશાદ પેજ નમ્બર ૫૮). યહ નએ બને ચારોં મુસલ્લે નવીં સદી સે તેરહવીં સદી તક બરાબર કાઇમ રહે.

ચૌદહવીં સદી

ઇમામોં કે નામ પર બને વહ ચારોં મુસલ્લે ખત્મ કર દિએ ગએ.

ઇન મુસલ્લોં કો સઉદી હુકૂમત કે બાની શાહ અબ્દુલ અઝીઝ ને સન ૧૩૪૩ હિજરી મેં ખત્મ કર કે સિર્ફ એક મુસલ્લા, મુસલ્લા ઇબ્રાહીમી કો જો ઇસ્લામ કે શુરૂ હી સે થા, ઉસે પહલે જૈસા બરકરાર રખા જો અબ તક મૌજૂદ હૈ ઔર ઇસી મુસલ્લે સે હી તમામ નમાઝેં અદા હોતી હૈ.

હમને બુનિયાદી તૌર પર સાલોં કી તફસીલ કે સાથ હર તરહ સે લોગોં કો બતા દિયા હૈ. ઇસ સચ્ચી બાત કો જાન લેને કે બાદ ઇન્સાફ કી બાત તો યહ હૈ કિ કુરઆન ઔર હદીસ પર અમલ કરને કો લાઝિમ પકડેં, ક્યુંકિ આખીરત કી કામિયાબી કા દારોમદાર ઇસી પર ટિકા હુઆ હૈ. ઝિન્દગી કે હર મામલે મેં અલ્લાહ કા હુકમ કયા હૈ ઔર નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કા હુકમ કયા હૈ ઔર અમલ કયા હૈ? ઇસકા ખયાલ રખ કર અમલ કરેં ઔર ઇસી તરહ કા અમલ જન્નત કી તરફ લે જાતા હૈ, આખિરકાર એક દિન જન્નત મેં દાખિલ હો જાઓગે.

તો ફિર અમલ કા તરીકા કયા હો?

અલ્લાહ રબ્બુલ આલમીન ફરમાતા હૈઃ **અલ્લાહ કે રસૂલ કી ઝિન્દગી તુમ્હારે લિએ એક બેહતરીન ઔર મુકમ્મલ નમૂના હૈ.** (સૂરતુલ અહઝાબ : ૩૩, ૨૧)

ઇસ શર્ત કે સાથ કિ અલ્લાહ તઆલા ઔર કિયામત કે દિન પર ઇમાન હો.

રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કિ ઇત્તિબા કરને કી કુરઆને કરીમ મેં બાર બાર તાકીદ આઇ હૈ.

જિસને રસૂલ કી ઈતાઅત કી હકીકત મેં ઉસને અલ્લાહ કી ઈતાઅત કી. (સૂરતુન નિસા : ૪, ૮૦)

ઈસ બેહતરીન આયત સે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ફરમાંબરદારી કો અલ્લાહ તઆલા ને અપની ફરમાંબરદારી કહ કર હમારી ઝિન્દગી કી રહનુમાઈ ફરમાઈ હૈ. યહ અલ્લાહ કા બહુત બડા એહસાન હૈ કિ ઈસ એહસાન કા હમ જિસ કદ્ર શુક્ર અદા કરેં કમ હૈ.

કસમ હે તેરે રબ કી (ઐ મુહમ્મદ!) યહ લોગ ઉસ વકત તક હરગિઝ ઈમાનવાલે નહીં હો સકતે જબ તક કિ અપને આપસ કે ઝગડોં મેં આપ કો હકમ ન બના લેં. ફિર જબ આપ ફૈસલા દેં દેં તો ઉસ સે નારાઝ ના હોં, બલ્કિ પૂરે તૌર પર ઉસે માન લેં. (સૂરતુન નિસા : ૪, ૬૫)

ઐ ઈમાનવાલોં ! ઈસ્લામ મેં પૂરે કે પૂરે દાખિલ હો જાઓ ઔર શૈતાન કી પૈરવી મત કરો, કયૂંકિ વહ તુમ્હારા ખુલા દુશ્મન હૈ.
(સૂરતુલ બકરા : ૨, ૨૦૮)

અગર તુમ અલ્લાહ સે મુહબ્બત રખતે હો તો મેરી ઈત્તિબા કરો, અલ્લાહ ભી તુમ સે મુહબ્બત કરેગા ઔર તુમ્હારે ગુનાહ માફ કર દેગા. અલ્લાહ બખ્શનેવાલા બડા મેહરબાન હૈ. (સૂરહ આલે ઈમરાન : ૩, ૩૧)

ઐ ઈમાનવાલોં, ફરમાંબરદારી કરો અલ્લાહ તઆલા કી ઔર ફરમાંબરદારી કરો ઉસકે રસૂલ કી ઔર તુમ મેં સે ઈખ્તિયાર રખનેવાલોં કી, ફિર અગર કિસી ચીઝ મેં તુમ મેં ઈખ્તિલાફ હો જાએ તો ઉસે લૌટાઓ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ કી તરફ અગર તુમ્હેં અલ્લાહ તઆલા પર ઔર કિયામત કે દિન પર ઈમાન હૈ. (સૂરતુન નિસા : ૪, ૫૯)

અલ્લાહ કી ઔર ઉસકે રસૂલ કી ફરમાંબરદારી કરો ઔર આપસ મેં ઈખ્તિલાફ ના કરના વરના તુમ બુઝ્દિલ હો જાઓગે ઔર તુમ્હારી હવા ઉખડ જાએગી. (સૂરતુલ અન્ફાલ : ૮, ૪૬)

ઐ ઈમાનવાલો ! અલ્લાહ કી ઈતાઅત કરોં ઔર ઉસકે રસૂલ કા કહા માનોં ઔર (ઈનસે મૂંહ મોડકર) અપને આમાલ કો બરબાદ ન કરો.
(સૂરહ મુહમ્મદ : ૪૭, ૩૩)

નબી કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ફરમાન (હદીસેં)

૧. તુમ સે કોઈ શખ્સ ઉસ વકત તક ઈમાનવાલા નહીં હો સકતા જબ તક

મૈં ઉસકે નઝ્દીક ઉસકે માં-બાપ ઔર ઔલાદ ઔર સારે લોગોં સે ઝ્યાદા મહબૂબ ન હો જાઉં. (બુખારી : જિ. ૧, કિતાબુલ ઈમાન)

૨. જિસને મેરી સુન્નત સે મુહબ્બત કી ગોયા ઉસને મુઝ સે મુહબ્બત કી ઔર જિસને મુઝ સે મુહબ્બત કી વહ મેરે સાથ જન્નત મેં હોગા. (તિરમિઝી : મિશ્કાત, પેજ નં. ૫૬)

૩. જો મેરી સુન્નત સે મુંહ ફેરેગા વહ મુઝ સે નહીં (યાની મેરી ઉમ્મત મેં ઉસકા શુમાર ન હોગા). (બુખારી વ મુસ્લિમ)

અગર તુમ મેરી સુન્નત કો છોડ દોગે તો ગુમરાહ હો જાઓગે બલ્કિ કાફિર હો જાઓગે.

૪. મૈં તુમ્હારેં બીચ દો ચીઝે છોડે જા રહા હૂં, જબ તક તુમ ઉન દોનોં કો મઝ્બૂતી સે થામે રહોગે હરગિઝ ગુમરાહ નહીં હોંગે. વહ (દો ચીઝે) અલ્લાહ કી કિતાબ ઔર ઉસકે રસૂલ કી સુન્નતેં હૈં. (મુવત્તા, મિશ્કાત પેજ નં. ૫૮)

૫. મેરી ઉમ્મત કે સારે લોગ જન્નત મેં જાએંગે સિવાએ ઉન લોગોં કે જિન્હોંને ઈન્કાર કિયા. સહાબા ને પૂછા કિ એ અલ્લાહ કે રસૂલ ઈન્કાર કિસ ને કિયા? આપ ને ફરમાયાઃ જિસ ને મેરી ઈતાઅત કી વહ જન્નત મેં દાખિલ હોગા ઔર જિસ ને મેરી નાફરમાની કી ઉસને ઈન્કાર કિયા. (બુખારી)

ઈસલિએ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરને કે સિવા કોઈ દૂસરા રાસ્તા નહીં હૈ. ઈન દલીલોં સે સાફ ઝાહિર હૈ કિ મુસલમાન કી શુરૂઆત ઔર ઉસકા ખાતમા યહી કુર્આન ઔર હદીસ હૈ.

હમારા વતન જન્નત હૈ

હમારા અસલ વતન જન્નત હૈ જો હમેશા હમેશા રહનેવાલી ઔર રહમત કી જગહ હૈ. અલ્લાહ તઆલા ને આદમ અલયહિસ્સલામ કો બનાકર ઉનકે રહને કી જગહ જન્નત કો કરાર દિયા ઔર આદમ અલયહિસ્સલામ કી પીઠ સે ઉનકી ઔલાદ નિકાલી. (યાની કિયામત તક પૈદા હોનેવાલી રૂહેં), ઔર ખુદ ઉન્હીં કો ઉનકા ગવાહ બના દિયા. જબ અલ્લાહ તઆલાને સવાલ કિયા કિ કયા મૈં તુમ્હારા પરવરિશ કરનેવાલા નહીં હૂં? તો સબ ને જવાબ દિયા કિ બેશક તૂ હી હમારા રબ હૈ.

ઔર તમામ ફરિશ્તોં વગૈરા કો અલ્લાહ કા હુકમ હુઆ કિ આદમ કો સજદા કરેં. ઈસ હુકમ કી ફરમાંબરદારી સભી ફરિશ્તોં ને કી, સિર્ફ શૈતાન ને નાફરમાની કી. જિસકી વજહ સે વહ લાનતી ઔર અલ્લાહ કે દરબાર સે બાહર હુઆ ઔર જન્નત સે નિકાલા ગયા. શૈતાન શુરૂ સે હી ઈન્સાન કા ખુલા દુશ્મન રહા હૈ ઔર ઉસી શૈતાન ને આદમ અલયહિસ્સલામ કો અલ્લાહ કે હુકમ કી ખિલાફવરઝી પર ઉકસાયા થા, જો આદમ અલયહિસ્સલામ સે અલ્લાહ કે હુકમ કી નાફરમાની હુઇ. ઈસ બિના પર આદમ અલયહિસ્સલામ કો ઉનકે પૈદાઈશી વતન જન્નત સે ઝમીન પર ઉતારા ગયા. કુછ મુદ્દત કે બાદ વહ તૌબા કર કે અલ્લાહ તઆલા કી ફરમાંબરદારી કે સાથ ઝિન્દગી ગુઝારકર ઈસ ખત્મ હો જાનેવાલી દુનિયા સે અપને વતન વાપસ ચલે ગએ. ઈસ લિહાઝ સે હમારા ભી અસલ વતન જન્નત હી હૈ.

મેરે પ્યારે ભાઇયો ! હમ આખરી નબી મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે ઉમ્મતી હૈં ઔર એક બેહતરીન ઉમ્મત કે લકબવાલે હૈં. જબ હમારા અસલ વતન જન્નત હૈ, તો કયા યહ તમન્ના નહીં હૈ કિ હમ અપને વતન જન્નત કો વાપસ જાએં?

જવાબ સબકા એક હી હોગા, યહ કિ બેશક હમ અપને વતન જન્નત મેં જાને કે ખ્વાહિશમન્દ હૈં, તો મેરે ભાઇયો ! મૈં યહ કહૂંગા કિ અલ્લાહ કે ફરમાન કે મુતાબિક, " **તુમ લોગ ઉસકી તાબેદારી કરો જો તુમ્હારી તરફ તુમ્હારે રબ કી ઓર સે ઉતારા ગયા હૈ, ઉસકે સિવા ઔર દૂસરે સાથિયોં (મનઘડત સરપરસ્તોં) કી તાબેદારી મેં ન લગ જાના.**
(સૂરતુલ અઅ્રાફ : ૭, ૩)

ઈસ સે યહ બાત ખુલકર સામને આ જાતી હૈ કિ હમ કુર્આન ઔર હદીસ પર અમલ કરકે સીધા રાસ્તા તએ કરતે હુએ ઈસ ખત્મ હોનેવાલી જગહ સે અપને અસ્લી વતન જન્નત કો વાપસ હો જાએ.

ઈસ આયત કી રૌશની મેં કિસી કો યહ હક હાસિલ નહીં હોતા કિ કુર્આન ઔર હદીસ કો છોડકર કિસી ઉમ્મતી કી પૈરવી કરે. અગર કોઇ ઐસી ખિલાફવરઝી કરતા હૈ તો વહ અપને અસ્લી વતન જન્નત કે રાસ્તે સે ભટક કર જહન્નમ કી તરફ ચલા જાતા હૈ. અલ્લાહ તઆલા કે નાફરમાનોં ઔર મુશ્રિકોં કા ઠિકાના જહન્નમ હી હૈ જો હમેશા હમેશા કે અઝાબ કા મકામ હૈ.

મેરે ઈસ્લામી ભાઇયો ! સંજીદગી સે ગૌર વ ફિક્ર કરો કિ વકતી ઔર ખત્મ હો જાનેવાલી દુનિયા કે વતન સે ઈન્સાન કો કિસ કદ્ર મુહબ્બત હોતી હૈ.

ઈસકા અન્દાઝા ઉસી વકત હોતા હૈ જબકિ ઈન્સાન અપને વતન સે દૂર, દૂસરે મકામ પર કઈ સાલ ઝિન્દગી ગુઝારને કે બાદ અપને વતન વાપસ આતા હૈ, તો ઉસકો કિતની ખુશી હોતી હૈ. હાલાંકિ, યહ ખુશી વકતી ઔર ખત્મ હોને વાલી દુનિયા કે વતન કી હૈ.

એ અલ્લાહ કે બન્દો ! હમેશા હમેશા કી ખુશી કા મકામ જન્નત હૈ ઈસકે લિએ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ કી ફરમાંબરદારી કરતે હુએ ઈસ ખત્મ હોનેવાલી દુનિયા સે અપને અસ્લી વતન જન્નત કી તરફ પલટ આઓ.

જન્નત કી રાહ

૧ અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રઝિયલ્લાહુ અન્હુ ફરમાતે હૈં કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને હમારે લિએ એક (સીધી) લકીર ખીંચી, ફિર ફરમાયા : યહ અલ્લાહ કી રાહ હૈ, ફિર આપને (સીધી) લકીર કે દાએં બાએં ચન્દ (તિચ્છી) લકીરેં ખીંચી ઔર ફરમાયા : યહ રાહેં હૈં ઈનમેં સે હર રાહ પર શૈતાન હૈ, જો પૂકારતા હૈ ઈસ રાહ કી તરફ. ફિર આપને કુર્આન કી યહ આયત પઢી ‘‘યકીનન યહ મેરા સીધા રાસ્તા હૈ, સો ઈસી કી પૈરવી કરો, ઈસકે અલાવા કિસી દૂસરે રાસ્તોં કી પૈરવી ન કરો. (અહમદ, નસાઈ, દારમી) વહ નકશા ઈસ તરહ હૈ.

શૈતાન કી રાહેં

શૈતાન કી રાહેં

અલ્લાહ કા રાસ્તા

૨. જાબિર રઝિયલ્લાહુ અન્હુ સે રિવાયત હૈ, વહ કહતે હૈં કિ હમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે સાથ બેઠે હુએ થે કિ આપ ને એક સીધી લકીર ખીંચી, ફિર દો લકીરેં (તિરછી) ઈસકે દાએં ઔર દો લકીરેં (તિરછી) ઈસકે બાએં ખીંચી. ફિર દરમિયાની (સીધી) લકીર પર હાથ રખકર ફરમાયા : યહ અલ્લાહ કી રાહ હૈ. (બાકી રાહેં અલ્લાહ કી નહીં) (ઈબ્ને માજા) વહ નકશા ઈસ તરહ હૈ.

શૈતાન કી રાહેં શૈતાન કી રાહેં

અલ્લાહ કા રાસ્તા

ઈન દોનોં હદીસોં ઔર શકલોં કા મતલબ એક હી હૈ. રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને દરમિયાની સીધી લકીર કો અલ્લાહ કી રાહ કહા હૈ. અલ્લાહ તઆલા કુર્આન મેં ફરમાતા હૈ : **"રસૂલ કી ઈતાઅત અલ્લાહ કી ઈતાઅત હૈ."** (નિસા : ૪, ૮૦)

ઈસ આયત સે અલ્લાહ કી રાહ કા પતા હો રહા હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી પૈરવી કરના ઉનકે નકશે કદમ પર ચલના ઐસા હૈ જૈસે અલ્લાહ કી રાહ પર ચલના હૈ. ઈસી તરહ અલ્લાહ કે રસૂલ કે કૌલ ઔર ફેઅ્લ કી રાહ કિયામત તક રાહે અમલ હૈ. ઈસ સે યહ બાત બિલકુલ સાફ ઝાહિર હૈ કિ કુર્આન ઔર હદીસ હી જન્નત કી રાહ હૈ ઔર ઈસી પર અમલ કરકે જન્નત મેં દાખિલ હો જાએં.

ઈસ્લામી ભાઈયો ! કુર્આન વ હદીસ પર અમલ હમારી ઝિન્દગી કા મકસદ હોના ચાહિએ. ઈસલિએ ઝિન્દગી કી સભી મંઝિલેં કિતાબ વ સુન્નત કે મુતાબિક તએ કરતે હુએ આખિરી સાંસ છોડના હી કામિયાબી કી મંઝિલ હૈ, વહ મંઝિલ જન્નત હૈ.

મસ્લકે સુન્નત પે એ સાલિક ચલા જા બેધડક
જન્નતુલ ફિરદૌસ કો સીધી ગઈ હૈ યહ સડક.

પૈગામે ઈલાહી

ઐ ઈમાનવાલો ! અપને આપ કો ઔર અપને અહલ વ અયાલ કો જહન્નમ કી આગ સે બચાઓ. (સૂરતુત તહરીમ : ૬૬, ૬)

યાની રોઝે કિયામત ઉસકે બારે મેં પૂછા જાએગા. ઈસ નજાત કે લિએ ઈસ્લામી તાલીમ વ તરબિયત સે અપને ઘરવાલોં કો વાકિફ કરા કે અમલ કરનેવાલા બનાને કી કોશિશ કરેં. યહ ખાનદાન કે મુખીયા કી બહુત અહમ ઝિમ્મેદારી હૈ, હિદાયત દેના અલ્લાહ તઆલા કે ઈખ્તિયાર મેં હૈ.

પૈગામે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ

રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા : બાપ અપની ઔલાદ કો જો કુછ દેતા હૈ ઉસ મેં સબ સે બેહતર અતિયા ઉસકી અચ્છી તાલીમ વ તરબિયત હૈ. (તિરમિઝી, મિશ્કાત)

તશરીહ : વાલીદૈન કા બેહતરીન અતિયા ઔલાદ કી સહીહ તાલીમ વ તરબિયત હૈ. ઈસ્લામ ને બચ્ચોં કી તાલીમ વ તરબિયત કે સિલસિલે મેં બહુત હી તાકીદી હુકમ દિયા હૈ. ઈસ હદીસ કે માના યહ નહીં કિ કોઈ અતિયા હી ન દિયા જાએ, જાએદાદ વિરાસત મેં ન છોડી જાએ. બલ્કિ અવ્વલિયત ઓર સબ સે ઝ્યાદા અહમિય્યત તાલીમ વ તરબિયત કો દી જાએ.

અપને આમાલ કો બરબાદ ન કરો

કાફિરોં ઓર મુસલમાનોં કે આમાલ કા જાએઝા કિયા જાએ તો મૈં એક બાત કહ દેના ઝરૂરી સમઝતા હૂં, વહ યહ કિ આખિરત કા ઈન્કાર કરને વાલા કાફિર કિતના ભી નેક કામ કરે, ઉસકો આખિરત મેં સવાબ નહીં મિલતા, બલ્કિ દુનિયા મેં કુછ નસીબ હો જાતા હૈ. લેકિન આખિરત કા ઇકરાર કરનેવાલા મુસલમાન અગર કુર્આન ઔર હદીસ કે મુતાબિક અમલ ન કરેં, તો ઉસકા કોઈ નેક કામ ચાહે કિતના હી બેહતર હો, વહ અલ્લાહ તઆલા કે પાસ કાબિલે કબૂલ નહીં હોતા ઔર ન હી ઉસકો જન્નત નસીબ હોતી હૈ.

મેરે પ્યારે ભાઈયો ! અબ ભી વકત હૈ, ઝિન્દગી કો ગનીમત જાનેં ઓર અપની ગલતિયોં કા ઇકરાર કરકે અલ્લાહ તઆલા સે મગ્ફિરત કી દુઆ કરેં. ઉસકી રહમત સે ના ઉમ્મીદ ન હો. વહ તૌબા કબૂલ કરનેવાલા ઔર તૌબા કરનેવાલોં સે બહુત ખુશ હોતા હૈ. ઈસલિએ તૌબા વ ઈસ્તિગફાર કરને મેં જલ્દી કરેં, કહીં ઐસા ન હો કિ સૂરજ બજાએ મશ્રિક કે મગ્રિબ કી તરફ સે નિકલ જાએ ઓર જબ ઐસા હોગા તો ઉસ વકત તૌબા કા દરવાઝા બન્દ હો જાએગા. યહ બાત ખૂબ યાદ રખો કિ વહ દિન કિયામત કા હોગા, જો અચાનક વાકે હોગા. ઈસકા ઇલ્મ કિસી કો નહીં હૈ, ઉસ દિન યહાં જૈસા કરોગે વૈસા પાઓગે. છોટી સે છોટી ચીઝ કા હિસાબ હોગા, ઓર ઉસકે મુતાબિક જઝા વ સઝા હોગી.

યહ દુનિયા અમલ કરને કી જગહ હૈ ઈસલિએ બેહતરીન ઉમ્મત કા ફરીઝા યહી હૈ કિ ઈસ્લામ ખાલિસ, અલ્લાહ કે ઓર ઉસકે રસૂલ કે પૈગામ કે ઝરીએ કિયામત તક આમ લોગોં કો ભલાઈ કા હુકમ દેતે રહેં ઓર બુરાઈ સે રોકતે રહેં. મેરી ઝિમ્મેદારી હક બાત કો પેશ કરના હૈ, અબ બારગાહે રબ્બુલ ઈઝ્ઝત મેં દુઆ કરતા હૂં કિ !

ઐ દિલોં કે ફેરનેવાલે તમામ મુસલમાન ભાઈયો કે દિલોં કો અપને ખાસ દીને ઈસ્લામ પર અમલ કરને કી તરફ માઈલ કર દે ઔર હિદાયત નસીબ ફરમા. આમીન, સુમ્મા આમીન.

હમારી દઅવત યે હૈ કે !

૧) રસુલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને ઉમ્મતકો જીસ બાત કા હુકમ દીયા હૈ યા જીસે ખુદ કીયા હૈ યા જીસે કરને કી ઈજાઝત દી હૈ ઉસે મિન વ અન ઉસી તરહ કીજીએ ઔર જીસ બાત સે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને મન્અ ફરમાયા હૈ ઉસ સે રૂક જાઈએ. ઈર્શાદે બારી તઆલા હૈ, ‘‘જો કુછ રસુલ તુમ્હે દે વો લે લો ઔર જીસ ચીઝ સે મન્અ કરે ઉસ સે રૂક જાઓ.’’ (સૂરઃ હશ્ર, આ. નં. ૭)

૨) રસુલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને દીનકે મઆમલે મે જો કામ સારી હયાતે તૈયીબા મે નહીં કીયા વો કામ અપની મરઝી સે કરકે અલ્લાહ કે રસુલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સે આગે બઢને કી જસારત ના કીજીયે. ઈર્શાદે બારી તઆલા હૈ, ‘‘એ લોગો ! જો ઈમાન લાએ હો ! અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસુલ સે આગે ન બઢો.’’

(સૂરઃ હુજુરાત, આ. નં. ૧)

૩) રસુલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી ઈતાઅત ઓર ઈત્તીબા કે મુકાબલે મે કીસી દુસરે કી ઈતાઅત ઓર ઈત્તીબા કરકે અપને અઅ્માલ બરબાદ ના કીજીયે. ઈર્શાદે બારી તઆલા હૈ, ‘‘એ લોગો ! જો ઈમાન લાએ હો ! અલ્લાહ કી ઈતાઅત કરો, રસુલ કી ઈતાઅત કરો ઓર (કીસી દુસરે કી ઈતાઅત કરકે) અપને અઅ્માલ બરબાદ ના કરો.’’ (સૂરઃ મુહમ્મદ, આ. નં. ૩૩)

www.iickutch.blogspot.in - Mo. : 84017 86172